

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЛЬВІВСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ СВЯТОГО ДУХА
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра богослов'я

Магістерська робота

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ КОНТРАЦЕПЦІЇ У ПОДРУЖЖІ:
КАТОЛИЦЬКИЙ ТА ПРАВОСЛАВНИЙ ПОГЛЯД

Студент 6-го курсу: Олександр Лещишак

Науковий керівник: Марія Ярема

доктор біоетики (PhD)

Львів 2018

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. КАТОЛИЦЬКЕ І ПРАВОСЛАВНЕ ВЧЕННЯ ПРО МЕТУ УКЛАДЕННЯ ПОДРУЖЖЯ	7
1.1. Подвійна мета подружжя у католицизмі	7
1.2. Мета подружжя в православ'ї	15
РОЗДІЛ 2.КАТОЛИЦЬКИЙ І ПРАВОСЛАВНИЙ ПІДХІД ДО РЕГУЛЮВАННЯ ПЛІДНОСТІ У ПОДРУЖЖІ	22
2.1. Суть ригористичного підходу до моралі у Католицькій Церкві	22
2.2. Ригоризм у питанні регулювання плідності	26
2.3. Суть ікономічного підходу в Православ'ї	29
2.4. Застосування принципу ікономії в питанні регулювання плідності	34
РОЗДІЛ 3. МОРАЛЬНА ОЦІНКА КОНТРАЦЕПЦІЇ в КАТОЛИЦИЗМІ І ПРАВОСЛАВ'Ї	37
3.1. Моральна оцінка контрацепції в католицизмі	37
3.2. Моральна оцінка контрацепції у Православ'ї	42
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	54

ВСТУП

Церква називає подружжя «тайною Нового Завіту», зазначаючи при цьому, що це той самий Завіт, який був встановлений Богом на початку.

Згідно із Божим задумом, подружній союз передбачає як любовне спілкування між собою подругів, так і продовження людського роду. Відтак благословенний Богом в раю союз чоловіка і жінки стає у Новому Завіті таїнством Христової Церкви. Єдність супругів у подружньому союзі являє собою образ єдності Христа з Церквою.

Становище, в якому перебуває сучасне подружжя, є доволі складним, передовсім з огляду на швидкий науково-технологічний прогрес, який похитнув традиційні християнські уявлення про сім'ю та подружжя в суспільстві. З появою в середині ХХ ст. різноманітних видів контрацепції, що дозволяє подружжю штучно регулювати процес народження, існує постійна небезпека інструменталізації особи, коли чоловік і жінка стають один для одного передовсім предметом сексуального задоволення. Таким чином виклики, які стоять сьогодні перед сім'єю, вимагають переосмислення важливості первинних моральних цінностей, та зрештою, повернення до них як до основи сімейного і суспільного життя.

Тема магістерської роботи «Використання засобів контрацепції у подружжі: католицький та православний погляд» є актуальною з огляду на широко розповсюджене використання засобів контрацепції в сучасному світі. Беручи до уваги те, що український християнський контекст є багатоконфесійним, актуальним є проаналізувати використання засобів контрацепції в подружжі у світлі вчення католицизму та православ'я.

Проблематика дослідження полягає у визначенні відмінностей в підходах християнських Церков до розуміння мети подружжя. Від вчення про цілі укладання подружжя залежить у великій мірі вчення про допустимість чи недопустимість вживання контрацепції. Така допустимість/недопустимість також залежить від підходу Церков до моралі як такої.

Метою дослідження є унаочнити і порівняти позицію католицизму та православ'я щодо вживання контрацепції у подружжі.

Об'єктом дослідження виступає використання засобів контрацепції у подружжі. Предметом дослідження є порівняльний аналіз вчення щодо контрацепції в католицизмі та православ'ї.

Завдання дослідження:

1. Висвітлити вчення католицизму про мету укладання подружжя.
2. Висвітлити вчення православ'я про мету укладання подружжя.
3. Виявити і проаналізувати схожості та відмінності у підходах до використання контрацепції в католицизмі та православ'ї.
4. Представити моральну оцінку використання засобів контрацепції у подружжі з погляду католицизму.
5. Представити моральну оцінку використання засобів контрацепції у подружжі з погляду православ'я.

Методами дослідження є аспектний аналіз, який передбачає дослідження конкретної ділянки тієї чи іншої проблематики; метод систематизації, ціль якого полягає у віднайденні логічного взаємозв'язку між основними елементами дослідження; співставний метод, який дає чітке уявлення про ознаки схожостей і відмінностей між основними елементами об'єкту дослідження.

Оригінальність дослідження полягає в комплексному порівняльному аналізі відмінностей у підходах до розуміння мети подружжя та допустимості використання контрацепції в католицизмі і православ'ї.

Межами дослідження є аналіз моральної оцінки контрацепції без урахування медичного чи соціального боку проблеми. Поза тим дослідження обмежене поглядом, запропонованим католицизмом та православ'ям, без урахування ширшого християнського контексту чи ширшого морального диспуту. Водночас огляд православ'я обмежений окремими Православними Церквами, які мають офіційно висловлену позицію щодо контрацепції, чи рефлексіями окремих визначних богословів, які висвітлювали це питання.

Дослідження не претендує на всеохопний аналіз православного вчення щодо контрацепції (оскільки це вчення не є однорідним).

Структура дослідження:

Дослідження представлено в трьох розділах, в кожному з яких містяться по декілька відповідних тематичних підрозділів.

У першому розділі представлено католицьке і православне вчення про мету укладання подружжя.

У другому розділі розглянуто історично-богословський контекст ригористичного в католицизмі та ікономічного в православ'ї підходів, а також унаочнено, як різні підходи до моралі сформували вчення про регулювання плідності в кожній з двох гілок християнства.

У третьому розділі представлено моральну оцінку контрацепції у світлі вчення католицизму та православ'я.

Основними джерелами при висвітленні вчення католицизму щодо подружжя та його цілей, а також моральної оцінки контрацепції, виступають офіційні документи Католицької Церкви. Передовсім це такі документи як: енцикліка «*Casti connubii*» (Непорочне подружжя) папи Пія XI, енцикліка «*Humanae vitae*» (Людське життя) папи Павла VI, Пастирська Конституція II Ватиканського Собору «*Gaudium et spes*» (Радість і надія), Апостольське повчання «*Familiaris consortio*» (Сімейна спільнота) та «*Gratissimam sane*» (Листо до сімей) папи Йоана Павла II, Інструкції Священної Конгрегації у справах віровчення «*Donum vitae*» (Дар життя) та «*Persona humana*» (Людська особа).

Додатковими джерелами до написання тих частин магістерської роботи, які стосуються католицького вчення, послужили праці кардиналів Йосифа Рацінгера, зокрема «Цінності в часі пермін», в якій роковується богословський та історичний зміст ригористичного принципу в католицизмі, і Кароля Войтили «Любов та відповідальність» про богословську красу подружньої любові і методи штучного регулювання плідності.

Основними джерелами дослідження морального вчення Православних Церков щодо подружжя та використання засобів контрацепції, стали офіційні документи та рішення соборів Грецької Православної Церкви, Російської Православної Церкви, Православної Церкви в Америці, Всеправославного Собору, а також праці ряду відомих і авторитетних православних богословів, зокрема митрополита Діоклійського Каліста Уера, представника Константинопольської Православної Церкви у Великій Британії, протоієрея Джона Мейендорфа, відомого богослова Православної Церкви в Америці, видатних теологів сучасності, представника Грецької Православної Церкви Стенлі Гаракаса і Православної Церкви в Америці протопресвітера Йоана Брека та інших. Цінними у висвітленні вчення Православної Церкви щодо подружжя та моральної оцінки контрацепції стали також праці митрополита Сурожського Антонія, відомого представника Російської Православної Церкви на теренах Великої Британії.

РОЗДІЛ 1

КАТОЛИЦЬКЕ І ПРАВОСЛАВНЕ ВЧЕННЯ ПРО МЕТУ УКЛАДЕННЯ ПОДРУЖЖЯ

1.1. ПОДВІЙНА МЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦИЗМІ

Добром подругів що спрямоване на народження та виховання дітей, означає подружній союз між чоловіком та жінкою Катехизм Католицької Церкви¹. Під добром подругів Католицька Церква серед іншого називає подружню любов, яка творить чоловіка та жінку одним цілим і до зростання в якій покликане подружжя. Подружнє зростання відбувається зокрема через вірність подругів своїй подружньої любові, яка водночас служить відображенням вірності Бога своєму народові. Відтак правдиве подружжя що містить в собі як подружню любов, якою поєднані між собою подруги, так і обітницю вірності дану ними один одному у таїнстві Вінчання заради збереження цієї любові, Церква називає нерозривним².

Про те, що основою подружнього союзу є його єдність та нерозривність, говорить в енцикліці «Непорочне подружжя» (*Casti connubii*) папа Пій XI. Він зауважує, що основою подружньої єдності та вірності яка з неї випливає, є подружня любов. Папа Пій XI називає також єдність та вірність особливим благословенням подружжя³.

Спільнотою Бога і людей називає подружжя папа Йоан Павло II в апостольському повчанні «Сімейна спільнота» (*Familiaris consortio*). У вступі до документу папа говорить про два природні стани, які властиві людині з огляду на Боже Об'явлення. Це подружжя та дівицтво, що їх він називає «сповненням

¹Катехизм Католицької Церкви, Жовква: Місіонер 2002, § 1601.

²Катехизм Католицької Церкви, Жовква: Місіонер 2002 § 1643.

³Пій XI, Енцикліка *Casti connubii* [«Непорочне подружжя»] (31 грудня 1930), 30. *Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

найглибшої правди про людину»⁴. Говорячи про природу подружжя Йоан Павло II не оминає своєю увагою одну з найосновніших його ознак – єдність. Саме в подружній єдності чоловік та жінка впродовж усього подружнього життя мають обов'язок зростати. Сама єдність згідно з документом полягає у неподільності⁵, в якій чоловік і жінка стали «одним тілом» для того щоб спільно даруючи себе один одному, прожити благословенне Богом подружнє життя. Проте не лише єдністю зазначає понтифік, характеризується подружній союз. Невід'ємною його ознакою є також нерозривність. «Що отже Бог злучив, людина нехай не розлучає» (Див. Мт. 19:6), ці біблійні слова як зауважує Йоан Павло II вказують на те, що нерозривність є не лише покликанням подружжя, але й його заповіддю. Тому папа закликає подружні пари бути знаком вірності та єдності, особливо в сучасному світі, незважаючи на протилежні християнству тенденції⁶.

У «Листі до сімей» (*Gratissimam sane*) папа Йоан Павло II означає подружжя «особливим сопричастям осіб». Основою такого особливого сопричастя, понтифік називає спілкування між собою у подружній любові подругів, яке відбувається на зразок спілкування Осіб в Пресвятій Трійці. Відтак Отець Який творить людину у сопричасті з іншими Особами Пресвятої Трійці, є архетипом для людини, яка «творить» нове життя у сопричасті з іншою особою в подружньому союзі. Завдяки цьому сопричастю зазначає Йоан Павло II, єдність та нерозривність є очевидною та невід'ємною складовою природи подружжя. А оскільки свідком подружньої єдності та вірності виступає сам Бог (мова йде про таїнство Вінчання), це дає ще більше підстав

⁴ІВАН ПАВЛО II, Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [«Сімейна спільнота»], (2 листопада 1981), 11. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

⁵ІВАН ПАВЛО II, Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [«Сімейна спільнота»], (2 листопада 1981), 19. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

⁶ІВАН ПАВЛО II, *Familiaris consortio* [«Сімейна спільнота»], (2 листопада 1981), 20. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

говорити про їхню тривалість та безповоротність, нерозривність з огляду на обіцянку такого союзу⁷.

Подружжя любов, згідно з Катехизмом Католицької Церкви, є комплексною, що передбачає цілісність єднання тіла і душі. Передумовою для того, щоб двоє вповні могли стати одним цілим, є дарування себе іншому на різних рівнях людської особи⁸.

Спільним благом подружжя та міцною основою сім'ї називає подружню любов папа Йоан Павло II у (*Gratissimam sane*) «Листі до сімей» Він закликає до чистої подружньої любові, яка полягає у щирому відданні себе один одному. Папа зазначає, що лише така любов тобто чиста, в якій одна особа дарує себе іншій, здатна створити з двох одне ціле. Йоан Павло II означає подружню любов також як вимогливу, яка породжує глибокі та радикальні для подружжя завдання. Одним із таких основних вимогливих завдань, папа називає вірність подружній любові. Ця вірність веде подружжя до єдності та нерозривності, основної характерної ознаки правдивого подружжя⁹.

Йоан Павло II в апостольському повчанні (*Familiaris consortio*) «Сімейна спільнота» говорячи про подружню любов каже, що сім'я заснована й оживлена нею. І навпаки без любові зазначає понтифік не може існувати самого подружжя. Відсутність у подружжі любові позбавляє подружнє життя сенсу. Адже через любов Бог присутній у подружжі, стаючи основою його єдності, і навпаки, відсутність у подружжі любові є також ознакою відсутності у ньому самого Бога. Відтак подружжя любов, згідно з документом «Сімейна спільнота» є ціллю та завданням подружньої спільноти¹⁰.

«Вірною та виключною аж до смерті» означає подружню любов папа Павло VI в енцикліці «*Humanae vitae*» (Людське життя). Він вчить, що

⁷ІВАН ПАВЛО II, *Gratissimam sane* [«Лист до сімей»], 11. Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI, Колесо 2018.

⁸Пор. Катехизм Католицької Церкви, Жовква: Місіонер 2002, § 1643.

⁹ІВАН ПАВЛО II, *Gratissimam sane* [«Лист до сімей»], 10. Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI, Колесо 2018.

¹⁰ІВАН ПАВЛО II, *Familiaris consortio* [«Сімейна спільнота»], 18. Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI, Колесо 2018.

джерелом подружньої любові є Господь Бог, саме тому правдиве подружжя не може бути випадковим. Відтак єдність у подружній любові подругів є також їхньою єдністю з Богом¹¹.

Ісус Христос своєю участю на весіллі в Кані Галилейській підніс подружжя до рівня святого таїнства. З огляду на це, Катехизм Католицької Церкви навчає, що подружньому союзу серед усієї християнської спільноти властивий також свій власний і характерний дар, згідно з яким і завдяки якому подружжя спільнота здійснює своє служіння та покликання в Церкві. Поза тим, завдяки отриманій подружжям під час таїнства Вінчання благодаті, супруги удосконалюються в подружній любові, зміцнюють єдність та нерозривність свого подружнього життя. Водночас Катехизм Католицької Церкви вказує на те, що джерелом подружньої благодаті є Ісус Христос, Який освячує подружжя своєю у ньому участю¹².

Папа Пій XI в енцикліці (*Casti connubii*) «Непорочне подружжя» говорить, що «не може бути справжнього подружжя між охрещеними, яке б не було таїнством»¹³. Суть же самого таїнства Вінчання, полягає у творенні нерозривного зв'язку. Цей зв'язок що з'являється на основі шлюбного союзу, з'являється не лише між самими подругами, але й між Христом та подружжям¹⁴. Відтак нерозривним подружжя чинить благодать, яка отримується через таїнство Вінчання та дає сили чоловіку і жінці удосконалюватися в подружній любові. Таким чином наречені, як вчить папа Пій XI, «не заковані, а прикрашені таїнством, не обтяжені, а зміцненні ним»¹⁵.

Йоан Павло II в апостольському повчанні (*Familiaris consortio*) «Сімейна спільнота» говорить, що саме Христос «виявляє первісну правду про

¹¹Пор. ПАВЛО VI, Енцикліка *Humanae Vitae* [«Про належний порядок передавання людського життя»] (25 липня 1968), 8. *Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹²Синод Єпископів УГКЦ, *Катехизм Католицької Церкви*, Жовква: Місіонер 2002, § 1641.

¹³Пій XI, *Casti connubii*, [«Непорочне подружжя»] (31 грудня 1930), 39. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹⁴Пор. Пій XI, *Casti connubii*, [«Непорочне подружжя»] (31 грудня 1930), 36. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹⁵Пій XI, *Casti connubii*, [«Непорочне подружжя»] (31 грудня 1930), 42. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

подружжя» і що саме завдяки Христу ця правда не може бути затертою. Документ вказує на те, що правдиве подружжя є нерозривним за своєю суттю, оскільки зв'язане тайною участі у ньому Ісуса Христа. Саме Христос чинить подружжя тайнством, мовиться в документі. Тому рівно ж як і інші святі тайнства, подружжя є «дійсним знаком діла спасіння»¹⁶.

«Великою тайною» називає подружжя апостол Павло у посланні до Ефесян (див. Еф. 5:32), слова якого наводить Йоан Павло II у (*Gratissimam sane*) «Листі до сімей». Оскільки подружжя внаслідок тайнства Вінчання стає малою церквою Христа, зауважує понтифік, їхній союз є вічний та нерозривний. Поза тим каже папа, сама сім'я як домашня церква вже є великою Божою таємницею¹⁷.

Подружжя та подружня любов за своєю природою, згідно з Катехизмом Католицької Церкви, «спрямовані до народження та виховання дітей»¹⁸. Народжуваність є зокрема ознакою плідності подружньої любові. Відтак як навчає Катехизм, плідність належить до сутності подружжя завданням, якого є «бути на службі життя»¹⁹.

Папа Пій XI в енцикліці (*Casti connubii*) «Непорочне подружжя» вказує на те, що статевий подружній акт за своєю природою «призначений для народження дітей»²⁰. Оскільки подружня любов, зазначає папа, призначена зокрема до плідності, статевий акт, який би умисно був позбавлений зачаття, буде вважатися важким гріхом, адже суперечитиме таким чином Божому задуму щодо плідності подружжя. «Кожне подружнє єднання, у якому статевий акт намірено позбавлений своєї природної здатності продовження роду,

¹⁶ІВАН ПАВЛО II, *Familiaris consortio* [«Сімейна спільнота»], 13. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹⁷ІВАН ПАВЛО II, *Gratissimam sane* [«Лист до сімей»], 19. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹⁸*Катехизм Католицької Церкви*, Жовква: Місіонер 2002, § 1652.

¹⁹*Катехизм Католицької Церкви*, Жовква: Місіонер 2002, § 1653.

²⁰Пій XI, *Casti connubii*, [«Непорочне подружжя»] (31 грудня 1930), 54// *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

порушує Божий та природний закон, і хто собі таке дозволяє, чинить важкий гріх»²¹.

Про спрямованість подружжя до плідності, говорить також в апостольському повчанні (*Familiaris consortio*) «Сімейна спільнота» папа Йоан Павло II. Називаючи дітей «найціннішим даром подружжя»²², папа водночас вказує на те, що завданням подружжя є зокрема «передавати образ Божий через народження».²³ Йоан Павло II зауважує, що даром Божим є не лише дитина, але й здатність її народити. Проте понтифік також підкреслює, що навіть тоді, коли народження дитини в подружжі є неможливим, подружжя не втрачає своєї цінності. Адже незважаючи на те, що дитина є даром та благословенням для подружжя, даром є також подружня любов, яка єднає подругів не лише для продовження роду, але й заради них самих.

Йоан Павло II водночас навчає, що дітородження є «найбільшим самовідданням» подружжя. Тож заповідь, яку Господь дав Адаму і Єві щодо плідності, каже папа, правдиво осягається та вповні здійснюється лише в подружжі²⁴.

Здатність народжувати каже Йоан Павло II у (*Gratissimam sane*) «Листі до сімей» є «продовженням сотворення», а саме народження дитини він називає «втіленням подружньої любові» та «спільним благом сім'ї»²⁵. Папа каже, що батьківство та материнство є не лише Божим даром, але й обов'язком чоловіка та жінки по відношенню як щодо самих себе, так і щодо самого Бога. «Бог бажає людину в кожному акті її зачаття»²⁶, йдеться у «Листі до сімей». В документі понтифік наголошує на тому, що подружня любов єднає подругів

²¹Пій XI, *Casti connubii*, [«Непорочне подружжя»] (31 грудня 1930), 56. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

²²ІВАН ПАВЛО II, *Familiaris consortio* [«Сімейна спільнота»], 14. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

²³ІВАН ПАВЛО II, *Familiaris consortio* [«Сімейна спільнота»], 28. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018

²⁴ІВАН ПАВЛО II, *Familiaris consortio* [«Сімейна спільнота»], 6. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018

²⁵ІВАН ПАВЛО II, *Gratissimam sane* [«Лист до сімей»], 9. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

²⁶Пор. Там само

саме з метою дітородження²⁷. Оскільки метою подружньої любові є дітородження, то «вирішальним моментом» в житті супругів, папа називає реалізацію подружньої любові через дітородження. Основою подружньої любові є Бог, а дітородження, каже Йоан Павло II, є плодом подружньої любові, даром Бога, від Якого походить все батьківство і материнство²⁸.

В Апостольському повчанні (*Familiaris consortio*) «Сімейна спільнота» папа Йоан Павло II говорить про дві дороги, тобто про два встановлених Богом нерозривних між собою значення подружнього статевого акту. Він веде мову про єднавче значення статевого акту, тобто любовне поєднання між собою подругів, та про креативне значення, яке полягає у продовженні роду.²⁹

Про статевість як один із способів особового спілкування в подружжі говорить Папська Рада у справах сім'ї в документі під назвою «Правда про людську статевість та її суть». В ньому зокрема зазначається, що метою статевого спілкування має залишатися відкритість подружжя до плідності, що буде знаком «справжньої подружньої любові»³⁰.

«Недопустимим» називає енцикліка “*Humanae vitae*” (Людське життя) подружній статевий акт, який би перешкоджав здатності передавати життя. Оскільки по своїй внутрішній структурі статевий акт «чинить подругів здатними до зачаття нового життя»³¹, то подружній акт повинен бути відкритим до народження. І навпаки, недопустимою та гріховною, як «ціль чи засіб»³² називає енцикліка дію, яка була б умисно спрямована на запобігання вагітності чи дітородження. Для того щоб не чинити таких умисних протиправних моральних дій, потрібно усвідомлювати та визнавати недоторкані межі влади

²⁷Пор. ІВАН ПАВЛО II, *Gratissimam sane* [«Лист до сімей»], 7. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

²⁸Пор. ІВАН ПАВЛО II, *Gratissimam sane* [«Лист до сімей»], 8. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

²⁹ІВАН ПАВЛО II, *Familiaris consortio*, [«Сімейна спільнота»]14. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

³⁰ПАПСЬКА РАДА У СПРАВАХ СІМ'Ї, *Хартія прав сім'ї*, 10,11. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

³¹ПАВЛО VI, *Humanae vitae*, [«Людське життя»]11. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

³²Пор. ПАВЛО VI, *Humanae vitae*, [«Людське життя»]14. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

людини над власним тілом, яких згідно з вченням Церкви не має право порушувати³³.

В енцикліці «*Humanae vitae*» (Людське життя) папа Павло VI звертає також увагу на особливе запрошення Бога для людини бути Його співтворцем у відтворенні життя. Це велике покликання чоловіка і жінки сповняється в подружньому союзі. Проте оскільки благо дітей не обмежується лише самим їх народженням, зауважується в енцикліці, а потребує також і належного виховання зі сторони батьків, Церква наголошує на відповідальному батьківстві, яке полягає зокрема у правильному розумінні, а відтак і тлумаченні подругами взятих на себе подружніх зобов'язань належним інтерпретатором яких, виступало б відповідно сформоване до цього сумління³⁴.

«Радість і надія» – Пастирська Конституція II Ватиканського Собору, називає дітородження ціллю та моральним добром подружнього статевого акту. Діти є благом, до якого повинно прагнути кожне християнське подружжя йдеться у підсумку³⁵.

Узагальнюючи вище сказане, можна ствердити, що згідно з офіційним вченням Католицької Церкви характерними ознаками правдивого подружжя є його єдність та нерозривність. Християнське подружжя є таїнством, благодать, якого подруги отримують на основі обітниць, даної ними один одному під час Вінчання. Католицька Церква навчає, що подружжя укладається з подвійною метою, згідно з Божим об'явленням про нього. Це подружжя любов та плідність, якими не просто зміцнене кожне подружжя, але без яких втрачає зміст.

³³Пор. ПАВЛО VI, *Humanae vitae*, [«Людське життя»]13. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

³⁴Пор. ПАВЛО VI, *Humanae vitae*, [«Людське життя»]10. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

³⁵Пор. СВЯЩЕННА КОНГРЕГАЦІЯ У СПРАВАХ ДОКТРИНИ ВІРИ, Інструкція *Donum vitae* [«Дар життя»], (22 лютого 1987) II-4. *Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

1.2. МЕТА ПОДРУЖЖЯ В ПРАВОСЛАВ'І

Всеpravославний Собор що відбувся на острові Крит у 2016 році, означає подружній союз як «найдавніший інститут Божественного права». За приклад в підсумковому документі під назвою «Таїнство Вінчання і перешкоди до нього», ставляться стосунки Адама і Єви в раю. Називаючи шлюб Божественним правом Православна Церква звертає увагу на те, що в його основі лежить Богоспількування. Саме воно і відображає справжню суть та мету шлюбного союзу, а сам союз з огляду на його природу, Церква називає священним³⁶.

Ствердженням священності подружнього союзу у Новому Завіті служить присутність Христа на весіллі в Кані Галилейській, адже Христос своєю участю підносить шлюб до рівня святого таїнства, «щоб душа з води стала вином, а людська особистість стала тим, ким була задумана»³⁷. В соборовому документі також звернено увагу на те, що Господь при встановленні подружнього союзу одразу визначає його природні характеристики. Ними є духовне (подружня любов) і тілесне (дітородження) спількування між собою подругів, яке закладене Богом у саму природу чоловіка і жінки³⁸.

Стенлі Гаракас відомий священник та богослов Грецької Православної Церкви в Америці другої половини ХХ ст., зазначає, що як Отець і Син є однієї природи, так чоловік і жінка теж стають одним в своїй - людській природі. Однак щоб це сталося, зазначає Гаракас, «шлюб повинен бути у Христі»³⁹. Саме модель відношення Отця до Сина і Сина до Отця на його думку є образом шлюбних відносин чоловіка і жінки. Немає місця підсумовує грецький богослов, де взаємна любов більш повно реалізується ніж у шлюбі. Поза тим

³⁶«What is on the agenda for the Holy and Great Council?» // сайт: *Holy and Great Council of the Orthodox Church*, <<https://www.orthodoxcouncil.org/decisions>> (дата звернення: 12 березня 2018).

³⁷Пор. Й. БРЕК, *Священный дар жизни*, Москва: Паломник 2004,91.

³⁸Пор. «What is on the agenda for the Holy and Great Council?» // сайт: *Holy and Great Council of the Orthodox Church*, <<https://www.orthodoxcouncil.org/decisions>> (дата звернення: 12 березня 2018).

³⁹STANLEY S. HARAKAS, *The Orthodox Church: 455 questions and answers*, Minnesota: Light&Life Publishing Company 1987, 195-196.

Гаракас теж наголошує на тому, що основою подружнього союзу є подружня любов. Діти ж є даром, плодом, а не ціллю подружньої любові⁴⁰.

«Для цілісного єднання між собою в подружній любові створені чоловік і жінка», йдеться в «Основах соціальної концепції Російської Православної Церкви». Цілісним союзом, що передбачає духовне і фізичне віддання себе один одному в подружньому статевому акті, супругів чинить подружня любов, яка є основою подружнього союзу і головною його ціллю. Подружня любов носить міжособовий характер любовного спілкування, яке виходить далеко за межі спілкування лише в самому подружжі. Адже коли мова йде про шлюбний союз то подружнє спілкування відбувається насамперед з Тим, з Ким цей союз був укладений, тобто з Богом, Який і гарантує його цілісність, єдність та нерозривність⁴¹.

Поза тим поруч із подружньою любов'ю головною ціллю подружнього союзу Російська Православна Церква називає дітородження, чим наближає своє офіційне вчення про подружжя до офіційного вчення про цілі укладання подружжя в Католицькій Церкві. В жодній із інших православних церков особливо візантійської традиції, немає вираженого чи офіційного твердження того, що дітородження є ціллю подружнього союзу, як про це говорить в «Основах соціальної концепції» Російська Православна Церква⁴².

Однією із передумов цілісного єднання подругів в подружжі згідно з «Основами соціальної концепції», Російська Православна Церква називає виконання подружжям Божої заповіді щодо плідності. Благословенний Богом подружній союз стає «засобом продовження людського роду»⁴³, сказано в документі. Тож поруч із подружньою любов'ю, основною ціллю подружнього союзу виступає дітородження як плід подружньої любові⁴⁴.

⁴⁰Пор. S.HARAKAS, *The Orthodox Church: 455 questions and answers*, Minnesota: Light&Life Publishing Company 1987, 195-196.

⁴¹Пор. «Вопросы личной, семейной и общественной нравственности» // сайт: *Руская Православная Церковь*, <<https://mospat.ru/ru/documents/social-concepts/kh/>> (дата звернення: 14 березня 2018).

⁴²Пор. Там само.

⁴³Пор. Там само.

⁴⁴Пор. Там само.

Відомий представник Російської Православної Церкви у Великій Британії, митрополит Антоній (Сурожський), зауважує, що оскільки людина була створена Богом на Його образ та подобу, то відповідно й саме подружжя відповідає цим ознакам. Митрополит Антоній вбачає у шлюбі «вихід людини з індивідуальної ізоляції»⁴⁵. Він підкреслює, що в раю до гріхопадіння Адам та Єва вбачали один в одному самих себе і лише з гріхопадінням прийшло розрізнення на «я і ти». Таким чином суттю подружжя є любовне спілкування, що долає бар'єри, які постали перед людиною внаслідок її гріхопадіння. Тож метою подружжя митрополит Антоній вважає відновлення втраченого внаслідок гріхопадіння Богоспілкування, яке здійснюється через любов подругів. З огляду на це митрополит говорить, що неприйнятною є думка вважати ціллю подружнього союзу дітородження. Основною ціллю подружжя каже він є саме подружжя, суть якого полягає в любовному спілкуванні подругів, яке відбувається на зразок спілкування Осіб Пресвятої Трійці. Дітородження є лише складовою подружнього союзу, а тому в подружжя не вступають для того щоб мати дітей⁴⁶.

Олександр Ельчанинов знаний російський богослов та священник, говорить про шлюбну любов як про занурення подружжя у Бога один через одного. «В подружжі людина занурюється в життя, входячи в нього через іншу особистість»⁴⁷, зауважує він. Тому подружнє життя в розумінні Ельчанинова – це передовсім постійне занурення в любов, якою є Бог і яка ніколи не вичерпується, жертвна та безкорислива. Діти ж є наслідком подружньої любові, а відтак не можуть бути його ціллю⁴⁸.

Відомий російський богослов і митрополит Волоколамський Іларіон Алфеев у праці під назвою «Таїнство віри» зауважує, що подружжя було встановлене Богом у раю, тобто не є наслідком гріхопадіння.

⁴⁵Пор. А. СУРОЖСКИЙ, *Труды*, перекл. Е.Л. Майданович, Т.Л. Майданович, А.И. Кырлежева, Практика 2002, 497.

⁴⁶ Пор. А. СУРОЖСКИЙ, *Труды*, перекл. Е.Л. Майданович, Т.Л. Майданович, А.И. Кырлежева, Практика 2002, 498.

⁴⁷Пор. И. АЛФЕЕВ, *Таинство веры*, Москва: Клион, Изд. Братства святителя Тихона 1996, 178.

⁴⁸Пор. И. АЛФЕЕВ, *Таинство веры*, Москва: Клион, Изд. Братства святителя Тихона 1996, 179-180.

У подружжі, як зазначає богослов, відбувається преображення людини, яке він називає досвідом вже нового життя – Царства Небесного, про яке казав Ісус Христос. Таким чином митрополит Волоколамський зазначає, що в шлюбі подружжя складає обітницю не лише на час свого земного життя, але й дає обітницю на життя вічне. Тому шлюб є таїнством, в якому людина вічно обожествлюється. Мова вже тоді йде не про дві людські долі окремо, а про одну долю двох людей, і не лише в раю до гріхопадіння, але й в раю після воскресіння⁴⁹.

В своїй книзі «Шлюб і монашество в православній традиції» митрополит Іларіон зазначає, що подружжя не лише розкриває особистості кожного із подругів, але й чинить їх відкритими до плідності і народження дитини. Відтак, цитуючи слова св. Методія Патарського, який жив в Греції в IV ст., митрополит говорить, що подружжя є співтворцем Бога у передаванні життя. Він називає це творчою дією подружжя, яка здійснюється на основі як отриманої від Бога вказівки бути плідними, так і самого «образу Божого», згідно з яким людина покликана передавати життя. Однак дітородження, зауважує митрополит Іларіон, не є ціллю подружжя, а наслідком подружнього спілкування⁵⁰.

Синод Православної Церкви в Америці зауважує, що подружжя було волею Бога від часу створення людини. Основною ціллю подружжя, згідно із синодальним документом про шлюб та сім'ю, служить Богоспілкування, яке є наслідком обожествлення людини. Даючи Адаму та Єві вказівку щодо плідності, Бог хотів, щоб людина жила в сім'ї. Синод зазначає, що Господь не лише благословив такий союз в Старому Завіті, але й в Новому Христос зробив його святим таїнством. Документ підкреслює, що подружній союз чоловіка і

⁴⁹Пор. И. Алфеев, *Таинство веры*, Москва: Клион 1996, 167-170.

⁵⁰Пор. И. Алфеев, *Брак и монашество в православной традиции*, https://azbyka.ru/otechnik/Illarion_Alfeev/brak-i-monashество-v-pravoslavnoj-traditsii/.

жінки є відображенням шлюбного союзу Бога зі своїм народом, про який читаємо у численних біблійних текстах Старого Завіту⁵¹.

Про зобов'язання сторін і довічну відданість в контексті шлюбних відносин між Богом і подружжям, а також про їхню спільну відповідальність один перед одним говорить протопресвітер Йоан Брек у книзі «Священний дар життя». Він зазначає, що метою подружнього союзу є пов'язати дві сторони – Бога і сімейну пару, – якомога тіснішими між собою стосунками. Таким чином Церква підводить до розуміння того, що шлюбний союз – це не лише союз між чоловіком і жінкою, але й самого подружжя з Богом. І саме спільність подружжя з Богом є запорукою вічного шлюбного життя чоловіка і жінки сповненого благословенням. Благословенням подружжя є також і діти, які однак не є його прямою ціллю⁵².

Один із найвідоміших представників Православної Церкви в Америці, протоієрей Джон Мейендорф, говорить, що завдяки таїнству Вінчання Царство Небесне для подружжя вже стало реальністю. Шлюб повертає людину до її первісної мети, яка полягає у Богоспількуванні, що не може бути обмеженим в часі, каже Джон Мейендорф.

У книзі «Подружжя з православної перспективи» Джон Мейендорф звертає увагу на те, що в подружжі людина перестає бути сама для себе, –; він наводить приклад Христа, Який, будучи Богом, прийняв також людську природу, ставши Богочоловіком. У таїнстві Вінчання подружжя спільнота, каже Мейендорф, стає членом Тіла Христового, Його домашньою церквою. Саме тому Царство Небесне, – так часто порівнюють з весільним бенкетом. Це постійний, вічний празник, вічна слава, в яку Бог зодягає людину і саме в цьому полягає унікальність християнського шлюбу⁵³. Щодо народження у подружжі дітей Джон Мейендорф зазначає, що подругам не потрібно забувати про

⁵¹Пор. «Synodal Affirmations on Marriage, Family, Sexuality, and the Sanctity of Life» // сайт: *Orthodox Church in America*, <<https://oca.org/holy-synod/statements/holy-synod/synodal-affirmations-on-marriage-family-sexuality-and-the-sanctity-of-life#Marriage>> (дата звернення: 25 березня 2018).

⁵²Пор. Й. БРЕК, *Священный дар жизни*, Москва: Паломник 2004, 89.

⁵³Пор. J. MEYENDORFF, *Marriage an Orthodox perspective*, New York 2000, 18-20.

народження дитини, адже це не лише покликання подружжя, але й природна функція статевої системи людини. Наводячи цитату з Євангелія від Матея, в якій сказано: «Якщо не станете як діти, не ввійдете в Царство Небесне» (пор. Мт 18, 3), Джон Мейендорф запитує чи можуть зрозуміти це зокрема ті, які свідомо позбавляють себе дітей. Відтак він каже, що народження та виховання дитини є «великою радістю та благословенням»⁵⁴ для подружжя. Американський богослов наголошує, що не може бути справжнього християнського подружжя, яке б не хотіло мати дитину. Шлюб, де діти не бажані каже Мейендорф «заснований на дефектній, егоїстичній та плотській формі любові»⁵⁵. Відкидаючи батьківство, подружжя «відкидає не лише свого Творця, але й спотворює власну людяність»⁵⁶, оскільки позбавляє себе можливості бути Божим наслідником, Його образом у передаванні людського життя.

Джон Мейендорф однак зазначає, що на відміну від старозавітного розуміння шлюбу, яке зводилося до народження потомства, новозавітне «не розглядає дітородження як ціль подружжя»⁵⁷.

Один із найвідоміших богословів сучасності, митрополит Діоклійський Калліст Уер, каже, що, людина покликана до спілкування, і саме в цьому полягає її відповідність образу та подобі Божій. Сама людина, зазначає він, була створена в результаті спілкування: «Сотворімо» читаємо вже на початку Святого Писання в першому розділі книги Буття (див.: Бт. 1:26). Відтак спілкування носить міжособовий характер і є закладене в самій природі людини. Природу такого спілкування носить зокрема і подружній союз, в естві якого теж закладений заклик «сотворімо». Проте передумовою реалізації такого заклику зі сторони подружжя, – завжди лежить міжособове спілкування. Тож шлюб – це «не лише природний, але й благодатний стан»⁵⁸. Природний,

⁵⁴J. MEYENDORFF, *Marriage an Orthodox perspective*, New York 2000, 19.

⁵⁵J. MEYENDORFF, *Marriage an Orthodox perspective*, New York 2000, 20-21.

⁵⁶Там само.

⁵⁷J. MEYENDORFF, *Marriage an Orthodox perspective*, New York 2000, 59.

⁵⁸К. УЕР, *Православна Церква*, Київ: видавництво «Дух і літера» 2009, 293.

оскільки в ньому беруть участь чоловік і жінка які отримали вказівку бути плідними і благодатний, оскільки ця плідність здійснюється шляхом їхнього любовного спілкування. Відповідно основною ціллю подружнього союзу є любовне спілкування подругів плодом якого є дітородження⁵⁹.

Підсумовуючи, можна зазначити наступне: в основі подружнього союзу між чоловіком і жінкою, згідно з вченням Православної Церкви, лежить Богоспілкування. Властивим для подружжя способом спілкування з Богом Православна Церква називає подружню любов. Водночас народження дитини в подружжі не розглядається Православною Церквою як ціль подружнього союзу. Винятком є Російська Православна Церква, згідно із вченням якої, поряд із подружньою любов'ю, – ціллю подружнього союзу виступає також дітородження. Таке тлумачення основних цілей подружжя наближає вчення Російської Православної Церкви до офіційного вчення Католицької Церкви, в якій дітородження є чітко визначеною ціллю подружнього союзу. Натомість загальна позиція Православних Церков полягає у тому, що подружжя не є засобом дітородження, а засобом спілкування. Спілкування подружжя з Богом, відбувається не лише в земному житті, але й відбуватиметься у вічному. З огляду на це ціллю подружнього союзу є збереження подругами своєї подружньої любові, як запоруки Богоспілкування.

⁵⁹Пор. К. УЕР, *Православна Церква*, Київ: видавництво «Дух і літера» 2009, 295.

РОЗДІЛ 2

КАТОЛИЦЬКИЙ І ПРАВОСЛАВНИЙ ПІДХІД ДО РЕГУЛЮВАННЯ ПЛІДНОСТІ У ПОДРУЖЖІ

2.1. Суть ригористичного підходу до моралі у Католицькій Церкві

Під ригористичним підходом слід передовсім розуміти такий моральний лад, згідно з яким певні моральні норми, піддаються зі сторони Церкви суворому їх дотриманню. Такий категоричний підхід згідно з позицією католицизму, має своє раціональне і сотеріологічне значення. Будь - які норми, в тому числі моральні, які впроваджує чи затверджує Церква, мають на меті турботу про спасіння людської душі. Це є передумовою та основою будь - яких підходів чи принципів, які застосовує Церква. Тож застосовуючи нерідко суперечливі для сприйняття суспільства норми і передовсім ті, які стосуються морального життя вірних, Католицька Церква свідомо та з усією відповідальністю йде на непопулярні для сучасного світу кроки. Як зазначає в одній зі своїх статей доктор богослов'я Микола Крокош, ригористичний принцип в католицизмі є зумовлений зокрема впливом на Західну Церкву римського права. Це пояснює і наявність юридичних чинників та загалом правового підходу в ригористичному принципі¹.

Суть ригористичного підходу католицизму полягає насамперед у формуванні в людини свідомості та відповідальності за гріхи, які вона чинить у своєму житті. Будь - який гріх, згідно з вченням Церкв, вважається переступом Божого закону, який тягне за собою відповідні наслідки як особисто для людини, так і для суспільства загалом. Для того щоб запобігти гріху, Церква

¹Пор. М. Крокош, «Догматичні різниці між Православ'ям і Католицизмом. Стаття друга: Чистилище і митарства» // сайт: *Релігія в Україні* (29 лютого 2012), <https://www.religion.in.ua/main/bogoslovyia/15116-dogmaticzni-riznici-mizh-pravoslavuyam-i-katolicizmom-stattya-druga-chistilishhe-i-mitarstva.html> (дата звернення: 15 липня 2018).

пропонує певні норми чи закони, які регулюють християнське життя вірних з метою його удосконалення. Тож ригоризм з позиції Католицької Церкви є радше зумовлена турботою необхідність, аніж повчальна чи демонстративна строгість.

Ригоризм частково відображає історичну та самотню ідентичність католицизму, що формувалася впродовж встановлення на Заході Римської Церкви і супроводжувалась випрацюванням власної доктринальної парадигми. Одним із найважливіших супроводжуючих чинників Католицької Церкви на шляху її становлення та розвитку, як було вище зазначено, є римське законодавство, юридичний аспект якого, окрім суворого дотримання закону, а також інших властивих правовому полю юридичних елементів, передбачав зокрема централізоване управління добрами. Ригористичний підхід в Католицькій Церкві виникає здебільшого на нормативній основі Римської держави. Це важливий елемент, який допомагає зрозуміти суть ригористичного принципу в католицизмі².

У Церкві, рівно ж як і в державі, діють певні обмеження, норми та закони, що за своєю суттю в той чи інший спосіб, - покликані покращувати життя людей. Тож іноді церковній владі доводиться займати сувору, часом неухильну позицію для досягнення цієї мети. З огляду на це стає очевидним, чому Церква наголошує на послусі папі та церковній владі загалом. Кардинал Йосиф Рацингер у своїй праці під назвою «Цінності в часі перемін», говорячи про роль і місце держави як системи управління в інституційному житті Церкви, - та участь самої Церкви у політичній системі держави, наполегливо заохочує бути слухняним владі. Аргументами для нього служать слова апостолів Петра і Павла, які навчають, що потрібно «коритися вищій владі», оскільки «немає влади, яка б не була від Бога» (див. Рим. 13,1-6; 2 Петр. 2,2-7). Таким чином

²Пор. М. Крокош, «Догматичні різниці між Православ'ям і Католицизмом. Стаття друга: Чистилище і митарства» // сайт: *Релігія в Україні* (29 лютого 2012), <https://www.religion.in.ua/main/bogoslovya/15116-dogmaticzni-riznici-mizh-pravoslavuyam-i-katolicizmom-stattya-druga-chistilishhe-i-mitarstva.html> (дата звернення: 15 липня 2018).

непослух владі зазначає кардинал Рацінгер є непослухом самому Богові. В такому тобто сотеріологічному ключі, і слід розглядати ригористичний підхід Католицької Церкви³.

Однак чи не найважливіший вплив на розвиток католицької доктрини в сфері морального богослов'я здійснив в IV ст., – святий Августин. Августинівське вчення про первородний гріх та його наслідки, - лягло в основу морального вчення Католицької Церкви зокрема вчення про людську статевість. Августин вважав, що внаслідок гріхопадіння статевість людини стала настільки викривленою тобто похитливою, що поруч з подружньою любов'ю єдиним виправданням статевого акту залишається дітородження⁴. Гріховним почалося вважатися те подружжя, яке було укладене швидше заради сексуального задоволення аніж заради народження дітей. На основі вчення святого Августина, - моральне богослов'я в Католицькій Церкві розглядається здебільшого через призму первородного гріха, вплив якого, проявляється в тому числі на викривленій гріхом статевої людини.

На вчення святого Августина опирався папа Пій XI коли викладав позицію Католицької Церкви щодо методів штучного регулювання плідності в енцикліці «*Casti connubii*» (Непорочне подружжя) в якій зокрема зазначено, що «дітородження є призначенням статевого акту»⁵ і що контрацепція порушує природний Божий закон про який говорив святий Августин⁶. З огляду на вчення святого Августина, що лише дітородження виправдовує подружній статевий акт, папа Павло VI в енцикліці (*Humanae vitae*) «Людське життя» назвав «недопустимою дію, яка була б спрямована на запобігання дітородженню як ціль чи засіб»⁷. Папа Йоан Павло II базуючись на вченні святого Августина про

³Пор. Й. РАЦІНГЕР, *Цінності в часі перемін*, Львів: Місіонер 2006,22.

⁴Пор. Т. РАУШ, *Католицизм в третьем тысячелетии*, изд. Библийско-богословский Иститутсв. Апостола Андрея Москва 2007,196-197.

⁵Пій XI, *Casti connubii* [«Непорочне подружжя»], 54. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

⁶Пор. Пій XI, *Casti connubii* [«Непорочне подружжя»], 56. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

⁷Пор. ПАВЛО VI, *Humanae vitae* [«Людське життя»], 14. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

те, що гріхом є укладати подружжя з ціллю лише статевого задоволення, в апостольському повчанні (*Familiaris consortio*) «Сімейна спільнота» зазначив, що не можна назвати статеве єднання ознакою подружньої любові, коли воно зводиться лише до самого статевого задоволення⁸.

Важливим для розвитку морального вчення Католицької Церкви був Тридентійський Собор (1545–1563 рр.). Базуючись на юридичних засадах Собор відвів священнослужителям роль суддівства зокрема у тих важливих питаннях, які стосуються морального життя католиків. Поза тим, Священною Конгрегацією у справах віровчення було здійснено огляд класифікації сексуальних вчинків, які у Католицької Церкві вважалися смертним гріхом. Очевидно, що особою яка мала право здійснити критерії оцінювання тих чи інших дій в моральній сфері життя людини, була постать священника позиція якого, остаточно базувалася на вченні про гріх святого Августина⁹.

II Ватиканський Собор скликаний папою Йоаном XXIII у 1962 році, потвердив ригористичний підхід до морального вчення. І хоча отці Собору відійшли від традиційного для католицизму з часів святого Августина поділу цілей подружжя на первинні і вторинні, назвавши подружню любов невід'ємною від дітородження, вчення Католицької Церкви щодо подружжя залишилося фактично незмінним. Доказом цього служить енцикліка папи Павла VI «*Humanae vitae*» (Людське життя), декларація Священної Конгрегації Доктрини Віри «*Persona humana*» (Людська особа), апостольське повчання «*Familiaris Consortio*» (Сімейна спільнота) та «*Gratissimam sane*» (Лист до сімей) папи Йоана Павла II, всі ці та інші офіційні документи Католицької Церкви стверджують цінність та незмінність природного закону святого Августина на якому вони базуються¹⁰.

⁸ІВАН ПАВЛО II, *Familiaris consortio* [«Сімейна спільнота»], 7. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

⁹Пор. Т.РАУШ, *Католичество в третьем тысячелетии*, изд. Библиейско-богословский Иститутев. Апостола Андрея Москва 2007, 197.

¹⁰Пор. ПАВЛО VI, *Humanae vitae* [«Людське життя»], 12. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

Як підсумок, можна зазначити наступне: богословською основою ригористичного підходу щодо морального вчення в католицизмі є учительський уряд Церкви, про який йдеться в посланнях апостолів Петра та Павла. Важливий вплив на розвиток моральної доктрини Католицької Церкви мало римське право. Вчення святого Августина про первородний гріх заклало основу розуміння Католицькою Церквою статевої людини. Всі сучасні офіційні документи Католицької Церкви в сфері морального богослов'я, базуються на вченні про природний закон, яке запропонував святий Августин. Завданням ригористичного принципу в католицизмі є сформулювати в людині відчуття відповідальності за вчинення гріхів. Ціль застосування ригористичного підходу є сотеріологічною тобто полягає у спасінні людини. Незважаючи на те, що як у суспільстві, так і серед духовенства, зокрема єпископату, не існує цілковитої згоди у певних питаннях морального характеру, офіційне вчення Католицької Церкви залишається ригористичним тобто незмінним.

2.2. РИГОРИЗМ У ПИТАННІ РЕГУЛЮВАННЯ ПЛІДНОСТІ

Папа Пій XI в енцикліці (*Casti connubii*) «Непорочне подружжя», говорячи про виклики з якими зустрічається Католицька Церква у питаннях щодо подружньої статевої етики, зауважує, що не може бути морально добрим те, що суперечить людській природі¹¹. Так папа означає зловживання які відбуваються через втручання супругів у встановлений Богом природний закон у сфері статевої¹². І хоча сама контрацепція (у її сучасному вигляді) з'явилася лише двадцять років після проголошення енцикліки «Непорочне подружжя», вчення викладене папою Пієм XI щодо природного підходу у вирішенні моральних

¹¹Пор. Пій XI, *Casti connubii* [«Непорочне подружжя»], 54. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹²Пор. Пій XI, *Casti connubii* [«Непорочне подружжя»], 56. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

питань в подружжі, залишається авторитетним та незмінним для Католицької Церкви.

Час народження дітей а також їх кількість подружня пара визначає керуючись виключно об'єктивним моральним порядком, який передовсім полягає у використанні природних методів регулювання плідності не допускаючи при цьому використання контрацептивів. Таке твердження висуває Папська Рада у справах сім'ї в документі під назвою «Хартія прав сім'ї»¹³.

В енцикліці «*Humanae vitae*» (Людське життя) папа Павло VI зазначає, що подружжю слід дотримуватися природного закону у регулюванні плідності. Водночас папа наголошує, що вирахування неплідних днів це єдиний природний спосіб регулювання плідності в подружжі, який дозволяє зберегти статевий акт відкритим до народження: «Церква спонукає людей дотримуватися природного закону, який Церква пояснює у своєму постійному вченні, навчає, що кожен подружній акт повинен бути відкритим до передавання життя»¹⁴.

Водночас в енцикліці «*Humanae vitae*» (Людське життя) папа Павло VI зауважує, що для відтермінування народження в сім'ї дитини, у подругів повинні існувати достатньо обґрунтовані для цього підстави. Передовсім це здоров'я людини, зокрема фізичний чи психічний стан одного із подругів може бути достатньо обґрунтованою підставою для відтермінування в подружжі народження. Лише в такому, тобто в крайньому випадку, стверджує папа, Католицька Церква дозволяє подружжю використовувати вирахування неплідних днів, які притаманні репродуктивній симтемі жінки, для регулювання народження. Проте використання неплідних періодів жодним чином не може бути пов'язане з простим небажанням подружжя мати дітей¹⁵.

¹³Пор. ПАПСЬКА РАДА У СПРАВАХ СІМ'Ї, *Хартія прав сім'ї*, 3. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹⁴ПАВЛО VI, *Humanae vitae* [«ЛЮДСЬКЕ ЖИТТЯ»], 11. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹⁵Пор. ПАВЛО VI, *Humanae vitae* [«ЛЮДСЬКЕ ЖИТТЯ»], 16. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

Папа Павло VI водночас заперечує схожість у підходах в регулюванні народження між природним методом - використанням неплідних днів, - та штучним - вживанням контрацептивів. Відмінність у підходах каже понтифік, полягає передовсім у тому, що «відповідно до першого типу поведінки – супруги законно використовують природну можливість, в іншому випадку – вони перешкоджають перебігові природного процесу зачаття»¹⁶.

Про дотримання неплідних періодів як єдино дозволеного в Католицькій Церкві методу регулювання народження в подружжі, говорить в Апостольському повчанні «*Familiaris consortio*» (Сімейна спільнота) папа Йоан Павло II. Дотримуючись неплідних циклів, подружня пара не позбавляє статевий акт відкритості до народження, що на думку понтифіка, є «пошануванням нерозривного зв'язку між об'єднавчим та прокреативним значеннями людської сексуальності»¹⁷. Будь-які штучні маніпуляції в регулюванні подружжям плідності, спотворюють людську статевість та йдуть врозріз з Божим задумом щодо подружжя¹⁸. Папа Йоан Павло II зауважує також, що на відміну від використання штучних методів регулювання плідності прийняття супругами природного циклу, допомагає їм глибше усвідомити не лише фізичний, але й духовний вимір їхнього подружнього союзу¹⁹.

Підсумовуючи, можна зазначити, що єдиним дозволеним методом регулювання народження в подружжі Католицька Церква вважає природного циклу з неплідних періодів. Водночас Католицька Церква дозволяє використання неплідних днів з метою регулювання народження лише тоді, коли для цього в подружжі існують достатньо вагомі медичні чи економічні причини, але в жодному випадку не тому, що подружжя не бажає мати дітей. Будь - які штучні маніпуляції чи зловживання зі сторони подружжя, які б

¹⁶ПАВЛО VI, *Humanae vitae* [«ЛЮДСЬКЕ ЖИТТЯ»], 16. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹⁷Пор. ЙОАН ПАВЛО II, *Familiaris consortio* [«СІМЕЙНА СПІЛЬНОТА»], 32. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹⁸Пор. Там само.

¹⁹Пор. Там само.

суперечили природному закону регулювання плідності, є неприйнятними для Католицької Церкви.

2.3. Суть ікономічного підходу в Православ'ї

Недосконалість яка проявляється у людських немочах, спонукає Церкву шукати нові та додаткові шляхи вибудування людського спасіння. Їх реалізація вимагає зі сторони Церкви певного поступлення, послаблення або ж змін діючих церковних норм чи приписів.

Принцип ікономії (гр.«οἰκονομία» - устрій дому, майна) виражає Боже втручання в життя людини з метою її спасіння²⁰. Ікономія має на меті налагодити стосунки людини з Богом шляхом аплікування конкретних життєвих обставин до церковних норм чи канонів. Під аплікуванням передовсім слід розуміти застосування вчення Церкви до окремо взятої життєвої ситуації.

Назагал в православ'ї не існує чіткого визначення поняття ікономії. Це пов'язано зокрема з тим, що ікономія розглядається Церквою як пізнання Божої волі та Його дії в певних моментах церковно - суспільного життя. Відсутність чіткості при означенні позбавляє ікономічний підхід суворого формулювання, проте його характерні ознаки є цілком окреслені.

Водночас принцип ікономії не є новим підходом у практиці Православної Церкви. В Новому Завіті під ікономією малося на увазі розумне управління добрами для їх правильного використання (див. Мт. 12,1-8; Мт. 12,9-14). Характерними діями що супроводжують реалізацію ікономічного принципу в життя Церкви, є виважений підхід до справи та поблажливість у прийнятті рішень. Водночас головними ознаками церковної ікономії служать любов і

²⁰Пор. Катехизм Католицької Церкви, Жовква: Місіонер 2002, §56.

милосердя, а принцип згідно з яким «здорові не потребують лікаря, тільки хворі» (див. Мт. 9, 9-13) ліг в основу церковного поняття ікономії²¹.

Ікономія в залежності від ситуації та умов при яких і в яких вона застосовується, служить зокрема методом перевиховання особистості шляхом милосердного відношення до особи зі сторони Церкви. Основою такої диспозиції до людини служить передовсім любов, дія якої головним чином спрямована на допомогу людині усвідомити власні труднощі, - та спільно з Церквою працювати над шляхами їх вирішення. В правилах VI Вселенського Собору (680 – 681 рр.) ікономію означено як духовний лік, якому мають піддаватися вірні що спричинилися до тих чи інших гріхів. Тож принцип ікономії створює можливість людині виправити власне життя, змінити його на краще та намагатися жити згідно з Божими законами до чого заохочує і в чому допомагає Церква²².

Застосовувати принцип ікономії належить передовсім церковній владі, тобто тим, кому належить опіка над народом Божим. Ікономічні рішення не можуть протирічити догматичному вченню Церкви чи ставити його під сумнів. Принцип ікономії не може також застосовуватися коли мова йде про смертний гріх. Тож існують умови, які ставлять межі для застосування ікономії, не суперечачи їй самій як принципу²³.

Святий Кирило патріарх Александрійський який жив в IVст., говорячи про суть ікономії в Церкві зазначає, що у важких життєвих випадках заради того щоб «здобути більше аніж втратити», іноді на певний період часу доводиться відкинути щось важливе чи стале. Кирило Александрійський зазначає, що окрім загально - церковних справ до яких застосовується принцип ікономії, ікономія також існує й для того, щоб допомогти людині перейти складні моменти в її житті, вирішення яких потребує часу. Тобто ікономія для святого Кирила

²¹Пор. Догматична конституція про Церкву *Lumen Gentium* [«Світло народів»] (21 листопада 1964),55.

²²Пор.«Ікономія» // сайт: *Православная энциклопедия*, http://www.pravenc.ru/text/389060.html#part_7 (дата звертання: 15 липня 2018).

²³Пор. *Хрестоматія по сравнительному богословию: Учеб. пособие*, М. Подворье Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, 2005.

Александрійського є радше тимчасовим, аніж довготривалим регулюючим підходом. І хоча щодо самої тривалості ікономії існує чимало винятків, суть принципу є незмінною²⁴.

Святий Григорій Богослов у похвальному слові присвяченому святому Атанасію Александрійському, називає його «великим ікономом душ»²⁵. Цими словами святий Григорій підкреслив особливу батьківську турботу святого Атанасія, яка проявлялася у його дбайливому піклуванні Олександрійською Церквою. Ікономія в цьому випадку є радше спільним благом, аніж окремим, адже стосувалася добра кожного вірного Александрійської Церкви.

Показовим прикладом ікономічного підходу в Церкві служить послання Василя Великого до Амфілохія єпископа Іконійського. В посланні святий Василій визнає хрещення відступників для того, щоб вони могли спастися. Незважаючи на протиріччя у поглядах, хрещення заради спасіння буде важливішим, аніж помилковість у позиціях²⁶. Поза тим сама благодать, яку отримує людина під час таїнства Хрещення, може допомогти їй у спасінні, вказуючи відповідний для цього шлях. Тож ікономічний принцип «здобути більше аніж втратити» про який йшла мова вище, буде цілком виправданий.

Єрусалимський патріарх Досифій (1641-1707 рр.) зазначав, що церковні справи розглядаються здебільшого двома не суперечними один одному церковними методами: акривії (гр. ἀκρίβεια – суворість, точність) який передбачає суворе або точне дотримання змісту тих чи інших норм, та ікономії, яка послаблює або відмінняє діючі норми²⁷.

Вперше в офіційних документах Церкви поняття ікономії згадується у рішеннях Трульського собору, що відбувся в Константинополі в 691 – 692 рр. Собор носив здебільшого дисциплінарний характер тож питання, які він

²⁴Пор. «Ікономія» *Православная энциклопедия. Русская Православная Церковь*. Ред. Патр. Московского и всея Руси Алексия II. Изд. Церковно-научный центр «Православная энциклопедия» Москва 2000, 51.

²⁵Г. БОГОСЛОВ, *Собрание творений в 2-х томах*, том I, Москва: Изд. Сибирская благовонница 2010, 263-264

²⁶Пор.: ВАСИЛІЙ ВЕЛИКИЙ, *Творіння*, том II, Київ: вид. відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату 2010, 172.

²⁷«Ікономія як принцип церковного права» // сайт: *Церковний вестник*, http://www.e-vestnik.ru/analytics/ikonomiya_kak_printsip_3386/ (дата зверення: 17 липня 2018).

розглядав, стосувались швидше внутрішнього життя Церкви. Відтак в одному із його документів йдеться про прийняття цілої низки ікономічних рішень, зокрема у питанні щодо можливості служіння Літургії у Великий Четвер, з послабленням Євхаристійного посту. Це рішення отці собору означили корисним як для самої Церкви, так і для окремих її членів. Оскільки здоров'я людини чи умови її життя не завжди дозволяють їй притримуватись певних церковних приписів, то поблажливі, тобто ікономічні рішення є не лише важливим, але й необхідним кроком зі сторони Церкви. Відтак Трульський Собор представляє ікономію зокрема як налагодження і упорядкування внутрішнього життя Церкви²⁸.

Впродовж усієї історії християнства існувало та продовжує своє існування чимало течій представники яких, в різний спосіб відходять чи ухиляються від офіційного вчення Христової Церкви. Існують також обставини в самій Церкві, які спонукають її ієрархію переглянути свою позицію відносно тих чи інших канонічних норм. Це стосується також сучасних умов та пов'язаних з ними викликів. Принцип ікономії, який сповідує в таких випадках Православна Церква, зумовлений передовсім сотеріологічною необхідністю, тобто турботою за спасіння всіх довірених їй Господом людей, адже «Бог не хоче смерті грішника» (див. Єз. 3,11). Таким чином ікономія завжди є доцільністю, а не довільністю Церкви²⁹.

Про те що ікономія не є «довільним» церковним поняттям, говорить протоієрей Джон Мейендорф в праці під назвою «Живе передання. Свідчення Православ'я в сучасному світі». Іноді зазначає він, «доводиться йти проти закону, а іноді, навпаки, бути строгішим за сам закон»³⁰. Тобто Джон Мейендорф показує ікономію не лише як механізм, послаблюючий церковні канони, але й як суворий принцип їх дотримання. Основою ікономії в будь-

²⁸Пор. «Правила Святого Вселенського Шестого Собора, Константинопольского» // сайт: *Библиотека Якова Кротова*, <http://krotov.info/acts/canons/0691cano.html> (дата звернення: 17 липня 2018), 29.

²⁹Пор. *Хрестоматія по сравнительному богословию: Учеб. пособие*, М. Подворье Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, 2005.

³⁰Й.МЕЙЕНДОРФ, *Живое предание. Свидетельство Православия в современном мире* // сайт: *Предание.ru*, <https://predanie.ru/mejendorf-ioann-protiery/book/72159-zhivoe-predanie/> (дата звертання: 20 липня 2018).

якому випадку повинна бути турбота про спасіння людини, зазначає Джон Мейендорф³¹.

Застосовуючи або ж створюючи ті чи інші церковні норми та приписи, з огляду на їхню доцільність чи потребу, Церква, як зазначає відомий французький богослов російського походження Володимир Лосський, переслідує подвійну мету. Це збереження самобутності або ідентичності Церкви в умовах змін, з одного боку, та застосування принципу ікономії по відношенню до людства, яке живе в цих змінах, з іншого³². Тож принцип ікономії в залежності від умов, з якими зустрічається Церква, стає виправданою необхідністю, доцільністю що сприяє благу кожного члена Церкви.

Як підсумок, можна зазначити наступне: принцип ікономії не має в Православній Церкві чітко визначеного формулювання, оскільки вважається Божою дією у сотвореному Ним світі. Завдання Церкви полягає у пізнанні Божої волі настільки, щоб могли застосувати чи не застосувати ікономічний підхід. Суть ікономії полягає в її сотеріологічному вимірі, тут йде мова про пастирське піклування Церкви у справі спасіння вірних. Характерними ознаками ікономічного підходу Церква називає любов, милосердя та поблажливість. Принцип ікономії застосовується для добра як цілої Церкви, так і кожного її члена зокрема. Право застосовувати ікономію належить компетентній церковній владі – єпископам, пресвітерам. Тривалість ікономічного підходу вирішується індивідуально в залежності від кожного окремого випадку. Загально-церковні питання ікономічного характеру вирішує церковний собор. Ікономічний підхід не може суперечити догматичному вченню Церкви, рівно ж, як не може бути застосований до всіх моральних питань, а лише до тих, які окреслені як такі, які можуть підлягати принципу ікономії.

³¹Пор. ЙОАНН МЕЙЕНДОРФ, *Византийское богословие. Исторические тенденции и доктринальные темы*, пер. с англ. В. Марутик, Мн. Изд. Лучи Софии, 2001, 88-89.

³²ВЕСТНИК РУССКОГО ЗАПАДНО – ЕВРОПЕЙСКОГО ПАТРИАРШЕГО ЭКЗАРХАТА №1, *Соблазны церковного сознания*, Париж 1950, сайт: https://azbyka.ru/otechnik/Vladimir_Losskij/soblazny-tserkovnogo-soznaniya/.

2.4. ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ІКОНОМІЇ В ПИТАННІ РЕГУЛЮВАННЯ ПЛІДНОСТІ

Йоан Мейендорф у книзі «Шлюб в православ'ї» зауважує, що питання які стосуються контролю за народжуваністю, позбавлені зі сторони Православної Церкви універсальних приписів. Оскільки в православ'ї не існує стандартних формулювань відносно застосування ікономії у питаннях щодо регулювання плідності в подружжі, вирішальним є особисте рішення подругів³³.

Застосування ікономії у питанні регулювання плідності в православ'ї, - передбачає індивідуальний підхід до кожного подружжя. Свідомість та відповідальність супругів свого подружнього покликання, а також добрий намір його сповнити служить, каже Джон Мейендорф, передумовою застосування Православною Церквою ікономічного підходу у питання контролю за народжуваністю в подружжі³⁴.

Стенлі Гаракас говорячи про застосування ікономії в питанні регулювання плідності, передовсім наголошує на непорушному дотриманні фундаментальних засад християнського розуміння шлюбу в православ'ї. Гаракас стверджує помилковість використання контрацепції лише з метою уникнення народження в сім'ї дитини. Водночас, зазначає він, якщо діти у сім'ї вже існують, то ціллю для батьків буде забезпечити їх належним сімейним вихованням в атмосфері подружньої любові. Відтак для досягнення цієї мети, а також для забезпечення відповідного матеріального достатку, в якому б могли зростати діти, Православна Церква не заперечуватиме вживання контрацепції подружжям³⁵.

На думку митрополита Антонія Сурожського, принцип ікономії застосовується Православною Церквою тоді, коли контрацепція не є самоціллю

³³Пор. В.Соловьев - Й.Мейендорф *Брак в Православии*, Москва. Изд. «Путь» 1995, 251.

³⁴Пор. В.Соловьев - Й.Мейендорф *Брак в Православии*, Москва. Изд. «Путь» 1995, 251.

³⁵Пор. S.HARAKAS, *The orthodox Church: 455 questions and answers*, Light and Life Publishing Company, Minnesota 1987,42.

для подружжя, тобто коли її вживання не носить егоїстичного характеру, а виступає інструментом для досягнення супругами подружньої мети, якою є єднавча любов³⁶. Контрацепція в такому випадку може служити перехідним засобом для подружжя.

Олів'є Клеман вважає вживання контрацепції духовною незрілістю подружжя. Водночас, як стверджує французький мораліст, саме контрацепція служить інструментом для досягнення супругами подружньої зрілості. Контрацепція - це шлях, каже Олів'є Клеман, який повинно пройти подружжя на шляху до власної духовної зрілості, і саме з огляду на це, доцільно буде застосовувати ікономію в питанні регулювання плідності у подружжі³⁷.

Для незрілого у духовному житті подружжя, згідно із «Основами соціальної концепції Російської Православної Церкви», може і повинна бути застосована ікономія у питанні регулювання плідності. Назагал Російська Православна Церква не заперечує вживання неабортивної контрацепції подружжям, за умови відсутності егоїстичних намірів у його діях³⁸.

Метою застосування принципу ікономії у випадку неутвердженого у християнській вірі подружжя є недопущення його відхлону від Церкви, адже така подружня пара лише прямує до Богоспількування і цілковита заборона вживання контрацепції може здаватись для неї настільки незрозумілою, що породить відкинення Церкви як інституції. Таке твердження висловлює у статті під назвою «Православна біоетика не пропонує абсолютної відповіді» доктор біоетики Марія Ярема³⁹.

Підсумовуючи, отже, можна зазначити: ікономія є невідемним принципом у православному підході до регулювання плідності в подружжі. Принцип ікономії застосовується переважно до незрілого у духовному житті подружжя,

³⁶Пор. А. СУРОЖСКИЙ, *Труды*, перекл. Е.Л. Майданович, Т.Л. Майданович, А.И. Кырлежева, Практика 2002, 55.

³⁷Пор. BASILIO PETRA, *La contraccezione nella tradizione ortodossa. Forza della realta e mediazione pastorale* Edizioni dehoniane bologna:Tipografia Giammarioli, Frascai (RM) 2009,103.

³⁸«Основы Социальной концепции РПЦ» // сайт: *Руская Православная Церковь*, <https://mospat.ru/ru/documents/social-concepts/xii/> (дата звернення: 20 липня 2018).

³⁹М. ЯРЕМА, «Православна біоетика не пропонує абсолютної відповіді», 18 березня 2016 // сайт: *Український Католицький Університет*, <https://ucu.edu.ua/news/pravoslavna-bioetyka-ne-proponuye-absolyutnoyi-vidpovid-doktor-bioetyku-mariya-yarema/> (дата звертання: 25 липня 2018).

яке прямує до свого удосконалення. Принцип ікономії не застосовується до подружжя, яке бажає використовувати контрацепцію з егоїстичних міркувань. Іконімія залишається дієвим підходом Православної Церкви, який допомагає подружжю долати труднощі сімейного життя.

РОЗДІЛ 3

МОРАЛЬНА ОЦІНКА КОНТРАЦЕПЦІЇ В КАТОЛИЦИЗМІ І ПРАВОСЛАВ'І

3.1. МОРАЛЬНА ОЦІНКА КОНТРАЦЕПЦІЇ В КАТОЛИЦИЗМІ

У Католицькій Церкві існує чимало офіційних документів, які визначають її вчення щодо штучних методів регулювання плідності. Серед них: енцикліка «*Casti connubii*» (Непорочне подружжя) папи Пія XI, енцикліка «*Humanae vitae*» (Людське життя) папи Павла VI, Пастирська Конституція II Ватиканського Собору «*Gaudium et spes*» (Радість і надія), Інструкція Священної Конгрегації у справах віровчення «*Donum vitae*» (Дар життя), Апостольське повчання про завдання християнської см'ї в сучасному світі «*Familiaris consortio*» (Сімейна спільнота) та «*Gratissimam sane*» (Лист до сімей) папи Йоана Павла II та інші. Всі ці документи наголошують на непорушній гідності людського життя від моменту зачаття і до смерті.

Зазвичай аргументи Католицької Церкви проти контрацепції ґрунтуються на природному законі, суть якого у цьому випадку, полягає у тому, що кінцевою ціллю подружнього статевого акту є і має залишатися дітородження. Відтак умисно позбавлений плідності статевий акт не відповідатиме природному закону, встановленим Богом, буде вважатися переступом Божої волі та відповідно, гріхом. Це вчення започаткував у другій половині IVст. святий Августин і розвинув у XIII ст. святий Тома Аквінський. Саме на вченні цих двох визначних богословів і ґрунтується сучасне офіційне вчення Католицької Церкви щодо штучних методів регулювання плідності¹.

¹Пор. Т.РАУШ, *Католичество в третьем тысячелетии*, Москва:Библейско-Богословский Институт св. апостола Андрея 2007,195.

Католицька Церква навчає, що фізичне виявлення любові подружжям у статевому акті, не може бути відокремлене від його репродуктивних наслідків. Католицька Церква вчить, що між статевим актом та зачаттям дитини існує нерозривний зв'язок, і людині не дозволено використовувати контрацепцію щоб його порушувати. У випадку коли подружжя, вступаючи в статевий акт, не має наміру народжувати, то такий статевий акт буде вважатися морально недосконалим, оскільки не відповідатиме своїй природній кінцевій цілі якою є дітородження².

Водночас Католицька Церква зауважує, що використання в подружжі контрацептивів сприятиме зниженню рівня морально чеснотливого життя подругів, зокрема втраті взаємної поваги один до одного. Розділюючи єднавчу та дітородну цілі подружжя, вживання контрацепції створює споживацьке відношення між подругами, що зокрема відкриває шлях до подружньої зради та знецінює сам статевий акт.

Оскільки однією із основних ознак подружжя є плідність, а вживання подругами контрацепції умисно позбавляє його відкритості до народження, стає очевидним неприродний і шкідливий для духовного життя людини характер методів штучного регулювання плідності.

Сучасне вчення Католицької Церкви щодо штучних методів регулювання плідності бере свій початок з енцикліки «*Casti connubii*» (Непорочне подружжя) папи Пія XI. В ній зокрема зазначається, що проти волі Божої діє те подружжя, яке сповняючи статевий акт, умисно позбавляє його природної цілі, якою є дітородження. Такий вчинок зі сторони подружжя Церква називає «ганебним та порочним у своїй суті»³.

У 1968 році папа Павло VI видає «*Humanae vitae*» (Людське життя) - енцикліку в якій забороняється вживання будь – яких штучних методів регулювання плідності. Називаючи контрацепцію важким моральним гріхом,

²Пор. Пій XI, *Casti connubii* [«Непорочне подружжя»], 54. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

³Там само.

папа Павло VI зазначає, що позбавлений плідності статевий акт є внутрішньо незаконним. «Недопустимою є будь - яка дія чи то до подружнього акту, чи під час нього, чи в процесі розвитку його природних наслідків, яка була б спрямована на запобігання дітородженню як ціль, чи як засіб»⁴, стверджено в енцикліці.

Традиційно католицьке вчення щодо контрацепції, - відстоював папа Йоан Павло II. В Апостольському повчанні «*Familiaris consortio*» (Сімейна спільнота), він називає використання контрацепції «приниженням людської сексуальності»⁵. Базуючись на енцикліці «*Humanae vitae*» (Людське життя), Йоан Павло II наголошує на неправомірності штучного розділення плідності від дітородження, оскільки один аспект статевого єднання подругів не може морально реалізовуватись без іншого.⁶ З огляду на це, вживання подружжям будь-яких методів контрацепції є порушенням встановленого Богом природного закону, дія яких не відповідає Божому промислу щодо подружжя.⁷

Не лише недопустимою, але й «протилежною любові»⁸ означає вживання контрацепції в подружжі папа Йоан Павло II. У «*Gratissimam sane*» (Листі до сімей), понтифік зауважує, що «Бог бажає людину в кожному акті її зачаття»⁹. У документі вказується, що подружня статеві любов єднає подругів з метою дітородження: «Інституція подружжя та подружня любов спрямовані до дітородження і виховання потомства, якими вони увінчуються»¹⁰. А відтак, не можна назвати статево єднання ознакою подружньої любові, коли воно зводиться лише до сексуального задоволення¹¹. Саме тому «вирішальним

⁴Пор. ПАВЛО VI, *Humanae vitae* [«Людське життя»], 14. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

⁵ ІВАН ПАВЛО II, *Familiaris consortio*, 32. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

⁶ Пор. К. ВОЙТИЛА, *Любов і відповідальність*, Львів: Інститут родини УКУ, 172-173.

⁷ Пор. К. ВОЙТИЛА, *Любов і відповідальність*, Львів: Інститут родини УКУ 181.

⁸ ІВАН ПАВЛО II, *Gratissimam sane* [«Лист до сімей»], 9. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

⁹ Там само.

¹⁰ Пор. ІВАН ПАВЛО II, *Familiaris consortio* [«Сімейна спільнота»], 14. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹¹ Пор. ІВАН ПАВЛО II, *Gratissimam sane* [«Лист до сімей»], 12. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

моментом» в житті подружжя, Йоан Павло II називає перехід від подружньої любові до дітородження¹², що на його переконання, є свідченням вірності подругів своїй подружній любові.

Інструкція про гідність та повагу людського життя «*Donum vitae*» (Дар життя) навчає, - що статеве єднання у подружжі чоловіка і жінки призначене для народження дітей. Конtraceпція чи будь-які інші методи штучного регулювання плідності, згідно з документом, «умисно позбавляють подружній акт відкритості до народження розділяючи при цьому єднавчу та дітородну ціль подружжя. Оскільки як навчає Католицька Церква це дві нероздільні між собою цілі подружнього союзу, їхнє умисне розмежування викривлює саму природу подружнього зв'язку, який полягає у тому, що в той час як подружня любов стремить до плідності, то дітородження вимагає подружньої любові¹³. І хоча протягом більшої частини щомісячного циклу жінці неможливо зачати, це не невілює зв'язку подружньої любові та статевої близькості з зачаттям та народженням дитини.

Задіюючи подругів лише в чуттєвий аспект насолоди відкидаючи при цьому як зайве подружню плідність, контрацепція позбавляє подругів можливості в повноті прийняти один одного не лише в тілесному, але й в духовному вимірі¹⁴.

Незмінно ригористичну позицію щодо вживання контрацепції займав також папа Венедикт XVI, який лише стверджував вчення Католицької Церкви щодо штучних методів регулювання плідності, викладене папою Павлом VI в енцикліці «*Humanae vitae*» (Людське життя). Вживання контрацептивів каже папа Венедикт XVI, спотворює статевий подружній акт не даючи йому можливості бути природно завершеним. У посланні з нагоди сорокаріччя

¹²Пор. ІВАН ПАВЛО II, *Gratissimam sane* [«Лист до сімей»],12. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹³СВЯЩЕННА КОНГРЕГАЦІЯ У СПРАВАХ ДОКТРИНИ ВІРИ, *Donum vitae* [«Дар життя»],4. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

¹⁴Пор. ПАВЛО VI, *Humanae vitae* [«Людське життя»],9. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

проголошення енцикліки «*Humanae vitae*» (Людське життя), папа стверджує, що контрацепція своєю дією якою є умисне розмежування нероздільних між собою двох цілей подружнього союзу любові і дітородження, суперечить самій суті подружньої любові, чинячи статевий акт безсенсовним¹⁵.

Дещо м'якшої позиції відносно офіційного вчення Католицької Церкви щодо методів штучного регулювання плідності притримується папа Франциск в Апостольському повчанні «*Amoris laetitia*» (Радість любові). В ньому папа акцентує увагу передовсім на милосердному та виваженому пасторальному підході Церкви до моральних питань. Папа не перекреслює авторитетне вчення своїх відомих попередників, однак наголошує на любові та милосерді зі сторони духовенства щодо окремих життєвих випадків¹⁶.

Як підсумок, можна зазначити наступне: Сучасне католицьке вчення щодо методів штучного регулювання плідності, незалежно від конкретних обставин окремо взятого подружжя, стверджує про недопустимість вживання будь – яких методів контрацепції. Контрацепція знівельовує подружній статевий акт, зводячи його лише до тілесної насолоди подругів, що є супровідним чинником а не функціональним призначенням статевої системи, яке полягає у дітородженні.

Вживання в подружжі контрацепції сприяє інструменталізації осіб, що чинить подругів об'єктом задоволення одне для одного, а не виявляє осіб, які покликані взаємно дарувати себе один одному. Подружжя, яке вживає контрацепцію, умисно розділяє єднавчу та дітородну цілі подружнього союзу, спотворюючи природний статевий акт.

Католицька Церква навчає, що народження в подружжі дитини є ознакою відкритості подружжя на Божий задум щодо нього. Подруги, які або зовсім не бажають мати дітей, або прагнуть мати лише обмежену їх кількість,

¹⁵BENEDETTO XVI, «Il Papa contro la contraccezione "Ma molti fedeli non ci seguono"» // сайт: *La Repubblica*, <http://www.repubblica.it/2008/10/sezioni/esteri/benedetto-xvi-25/benedetto-xvi-25/benedetto-xvi-25.html> (дата звернення: 10 вересня 2018).

¹⁶ПАПА ФРАНЦИСК, Послесинодальное Апостольское обращение *Amoris Laetitia* [«Олюбви в семье»], (18 березня 2016) [PDF],122 // сайт: *Катмос*, http://cathmos.ru/files/docs/papal_documents/Amoris_Laetitia_OK.pdf (дата звертання: 15 вересня 2018).

позбавляють себе повноти подружньої любові. Прояв повноти подружньої любові, - полягає у відкритості подругів не лише один на одного, але й на життя, яке може народитися в результаті їхнього подружнього єднання. Католицька Церква означає дітей даром та благом подружжя, а також видимим знаком подружньої любові.

3.2. МОРАЛЬНА ОЦІНКА КОНТРАЦЕПЦІЇ У ПРАВОСЛАВ'І

Гріхом проти Бога до ХХ ст. вважав контрацепцію весь без винятку християнський світ. Сьогодні ж це одне з найбільш суперечливих питань, що стосуються морального вчення Церкви. Як стверджує священник Антіохійської Православної Церкви в Америці і водночас головний редактор християнського часопису «Touchstone» в Чикаго Патрик Рейрдон, «і святі отці і протестанти вважали контроль за народжуваністю гріхом»¹⁷.

«Опором Божій волі та Його законам» у 1937 році означив вживання контрацепції Собор Грецької Православної Церкви, зазначивши що «лише стриманість від статевого єднання може вважатися єдиним прийнятним методом регулювання народжуваності». Назвавши контрацепцію «рухом проти християнських цінностей», собор закликав священнослужителів не давати згіршення дозволом на її вживання¹⁸. Відтак це чи не єдина офіційна заборона щодо використання будь-яких методів регулювання плідності, що була коли небудь видана однією із Православних Церков.

Тенденції ригористичного підходу до методів штучного регулювання плідності в православ'ї проіснували до середини п'ятдесятих років ХХ-го століття. У зв'язку із широким використанням вірними методів контрацепції,

¹⁷P. REARDON, «Not just Catholics: Orthodox priest explains why all Christians on cerejected birth control» // сайт: *LifeStyle*, липень 2016, <https://www.life site news.com/pulse/not-just-catholics-orthodox-priest-explains-why-all-christians-once-rejecte> (дата звернення: 17 липня 2018).

¹⁸Пор. В.ПЕТРА`, *La contraccezione nella tradizione ortodossa. Forza della realta e mediazione pastorale* Edizioni dehoniane bologna:Tipografia Giammarioli, Frascai (RM) 2009,34.

Православна Церква розвинула ікономічне вчення щодо регулювання плідності, в основі якого, лежить індивідуальний підхід.

«Справою подружжя» називає контрацепцію Вселенський патріарх Вартоломій I. Він вважає, що любов, яка є основою будь-яких стосунків чинить подружжя вільним, тому питання контрацепції є на думку патріарха, насамперед питанням їхнього власного сумління. «Це не моя справа», - каже він в одному зі своїх інтерв'ю, зазначаючи, що прийняти максимально правильний вибір подружжю може допомогти особа духівника та медик, виходячи кожен зі своєї компетентності¹⁹.

Синод Православної Церкви в Америці називає народження в подружжі дитини природним результатом статевого спілкування подругів, яких Бог об'єднав в єдине тіло. Небажання мати дітей часто суперечить подружній любові. Поза тим подружжя може ухилитися від статевої близькості заради молитви чи в часі посту або ж підчас вагітності дружини, проте лише за взаємною згодою. Водночас, згідно з рішенням Синоду Православної Церкви в Америці, подружні пари можуть вступати в статеве спілкування і не маючи намір зачати дитину. Проте при вживанні контрацептивів прийнятними собор вважає лише ті методи штучного регулювання плідності, які не спричиняють смерть вже зачатому життю²⁰.

Протоієрей Джон Мейендорф твердить, що людина не повинна відмовлятися від народження дітей, якщо хоче зберегти в собі образ і подобу Божу, дані їй при сотворенні. Проте, каже Мейендорф на відміну від позиції Католицької Церкви, яка прямо засуджує використання будь-яких методів регулювання плідності, Православна Церква в цілому ніколи офіційно цього не робила, незважаючи на те, що деякі місцеві церковні влади виступали із заявами ідентичними католицькому вченню. В будь-якому випадку «видача

¹⁹Поп. В. PETRA, *La contraccezione nella tradizione ortodossa. Forza della realta e mediazione pastorale* Edizioni dehoniane bologna:Tipografia Giammarioli, Frascai (RM) 2009,107.

²⁰«Synodal Affirmationson Marriage, Family, Sexuality, and the Sanctity of Life» // сайт: *Orthodox Church in America*, <<https://oca.org/holy-synod/statements/holy-synod/synodal-affirmations-on-marriage-family-sexuality-and-the-sanctity-of-life#Marriage>> (дата звернення: 25 березня 2018).

стандартних формул», як зазначає богослов ніколи не була практикою Православної Церкви. Джон Мейендорф переконаний, що питання штучного регулювання плідності вимагає від подружніх пар передовсім їхнього особистого акту сумління. Мейендорф наголошує, що певні методи регулювання народження «будуть прийнятними і навіть необхідними для деяких подружніх пар»²¹, в той час, як ті ж самі методи будуть неприйнятними для інших. Тобто питання, пов'язані з методами штучного регулювання плідності, на переконання Джона Мейендорфа, потребують суто індивідуального підходу. Він зазначає, що вірне у сумлінні рішення подружня пара може прийняти зокрема за підтримки доброго духівника, який допоможе подружжю чіткіше побачити Божу волю щодо себе²².

Відомий протопресвітер Православної Церкви в Америці Йоан Брек у книзі «Священний дар життя» зазначає, що питання які стосуються методів штучного регулювання плідності, потребують розгляду з двох перспектив. Цими двома перспективами є передання Церкви та свобода і відповідальність подружжя у своїх рішеннях перед Богом. Церковне Передання навчає, що воля Бога щодо подружжя полягає у його плідності. На підтвердження цього автор наводить слово про потомство із чину Вінчання. Щодо конкретних життєвих обставин в яких опиняється те чи інше подружжя, тут автор радить приймати рішення на основі доброї духовної розмови, саме це на його думку дасть подругам нагоду краще пізнати Божу волю і діяти згідно з нею²³.

Не гріхом, а наслідком гріха називає контрацепцію богослов і мораліст Православної Церкви в Америці Вільям Василь Зіон. У праці під назвою «Ерос і трансформація» він зазначає, що подружнє життя «не виключає регуляції народження» використовуючи при цьому здоровий глузд. Проте, як зауважує

²¹J. MEYENDORFF, *Marriage an Orthodox perspective* ST VLADIMIR'S SEMINARY PRESS, New York 2000, 19.

²²Там само.

²³Пор. Й. БРЕК, *Священный дар жизни*, Москва: Паломник 2004, 245-250.

Вільям Зіон, дія розуму внаслідок гріхопадіння є пошкодженою, а тому слід вдаватися до поради духівника²⁴.

Про широку прийнятність контрацепції сьогодні говорить митрополит Діоклійський Каліст Уер. Відповідальність за вживання контрацепції подружжям вважає він, лежить на сумлінні самих подругів. У праці під назвою «Православна Церква» митрополит Каліст Уер зазначає, що «відповідальне вживання контрацепції в подружжі не є гріховним», проте наголошує на важливості участі у цьому питанні духівника²⁵.

«Незворотньою необхідністю» називає контрацепцію відомий французький богослов Олів'є Клеман. На його думку контрацепція є ознакою подружньої незрілості, яку однак пара має подолати на своєму спільному шляху до святості. Народження у сім'ї дитини вважає Олів'є Клеман, є свідченням усвідомленості подружжям власного покликання. Він також застерігає від надмірного матеріалізування людської сексуальності, яка перешкоджає зрілості подружжя і веде подругів до сексуальної розбещеності роблячи сексуальність предметом власного статевого задоволення а не святості²⁶.

В документі «Основи соціальної концепції Російської Православної Церкви», в розділі присвяченому проблемам біоетики, зазначається наступне: «Продовження людського роду є однією із основних цілей боговстановленого подружнього союзу»²⁷. Відтак умисна відмова від народження в подружжі дитини керована виключно егоїстичними міркуваннями, знецінює подружжя і вважається гріхом²⁸. Будь - яке рішення в моральній сфері життя повинно прийматися подружжям спільно і за порадою духівника. Лише добрий духівник з огляду як на обставини життя, в яких живе подружжя, так і з огляду на рівень

²⁴Пор. В. PETRA, *La contraccezione nella tradizione ortodossa. Forza della realta e mediazione pastorale* Edizioni dehoniane bologna:Tipografia Giammarioli, Frascai (RM) 2009,104-105.

²⁵К. УЕР, *Православна Церква*, Київ, Вид. «Дух і літера» 2009,295.

²⁶Пор. BASILIO PETRA, *La contraccezione nella tradizione ortodossa. Forza della realta e mediazione pastorale* Edizioni dehoniane bologna:Tipografia Giammarioli, Frascai (RM) 2009,103.

²⁷«Основы Социальной концепции РПЦ» // сайт: *Руская Православная Церковь*, <https://mospat.ru/ru/documents/social-concepts/xii/> (дата звернення: 20 липня 2018).

²⁸Пор. Там само.

духовної зрілості самих подругів, може допомогти прийняти відповідне рішення, яке б не зашкодило самому подружжю. Водночас документ чітко забороняє вживання абортівних методів контрацепції в подружжі, називаючи таке вживання важким гріхом²⁹.

«Морально законною мірою» означив вживання контрацепції митрополит Сурожський Антоній. За його словами, використання подружжям штучних методів регулювання плідності є оправданим лише тоді, коли такою, тобто оправданою є сама ціль їх використання. Для митрополита Антонія неабортівна контрацепція в принципі не є гріхом при умові, якщо вона не вживається подружжям з егоїстичних міркувань, які б заперечували саму природу подружжя. Поза тим митрополит називає контрацепцію не завжди надійним методом регулювання плідності³⁰.

Слід окремо звернути увагу на те, що абортівна контрацепція про заборону вживання якої говорять всі без винятку традиційні Православні Церкви, не підлягає ікономічному підходу.

Підсумовуючи, можна зазначити, що в православ'ї на загал відсутній ригористичний, тобто однозначний підхід до регулювання плідності в подружжі. Базуючись на сумлінні подругів, їхній особистій відповідальності та рівні духовної зрілості, а також беручи до уваги життєві обставини в яких опинилося те чи інше подружжя, за порадою духівника, може бути прийняте рішення щодо вживання не абортівних методів контрацепції.

²⁹Пор. Основы Социальной концепции РПЦ» // сайт: *Руская Православная Церковь*, <https://mospat.ru/ru/documents/social-concepts/xii/> (дата звернення: 20 липня 2018).

³⁰Пор. А. СУРОЖСКИЙ, *Труды*, перекл. Е.Л. Майданович, Т.Л. Майданович, А.И. Кырлежева, Практика 2002, 55.

ВИСНОВКИ

Церква ніколи не залишається осторонь проблем і потреб своїх вірних. В результаті гріхопадіння людська природа втратила свою первісну досконалість, якою вона володіла від моменту створення. Спотворивши людську природу, гріх змінив також і форму Богоспількування, яка існувала в раю. З цього часу зміст життя людини полягає у постійному відновленні втраченого внаслідок гріхопадіння спілкування з Богом. Завдяки Воплоченню Христа, яке Церква називає найбільшою ікономією в історії спасіння, втрачена в раю первісна форма Богоспількування стала для людини доступною реальністю. І хоча світ в результаті непослуху Адама і Єви позначений гріхом, спасіння, принесене Христом, стає переломним моментом в стосунках людини з Богом.

Змінена гріхом статевість людини проявляється у людській немочі, зокрема у викривленій формі сприйняття людиною власної сексуальності. Тож Церква постійно стоїть на варті впорядкованого і чеснотливого морального життя людини. Підходи, які використовує для цього Церква, спрямовані передовсім на те, щоб допомогти людині відновити стосунки з Богом.

Церква навчає, що будь-які статеві стосунки поза подружжям є гріхом, оскільки саме в подружньому союзі людська статевість віднаходить своє правдиве сповнення, реалізуючи себе у здійсненні єднавчої та дітородної функції. З огляду на це, поява у 50-хх роках ХХ ст. контрацептивів у сучасному розумінні цього слова (що відкриває подругам шлях до зловживань і маніпуляцій у статевій сфері) підштовхує Церкву відстоювати сімейні цінності, вибудовуючи водночас стосунок людини з Богом.

Подружній союз між чоловіком та жінкою, згідно з офіційним вченням Католицької Церкви, нероздільно спрямований на добро подругів та народження дітей. Основою подружнього союзу Католицька Церква називає подружню любов, яка засновує і оживлює подружжя, та передбачає цілісність єднання душі і тіла. Серед необхідних елементів, які створюють подружній союз, Католицька Церква називає взаємне вираження згоди. До основних

характерних ознак християнського подружжя католицизм відносить єдність та нерозривність. Подружній союз є таїнством, встановленим Господом Ісусом Христом, благодать якого подруги отримують на основі обітниць, даної ними один одному під час Вінчання. Відтак зв'язок що з'являється на основі шлюбного союзу, з'являється не лише між подругами, але й між Христом та подружжям.

Подружня любов за своєю природою спрямована до народження дітей, що є вираженою ознакою плідності подружньої любові. Катехизм Католицької Церкви означає плідність сутністю подружжя. Даром є не лише дитина, але й здатність її народити. Відтак Католицька Церква навчає про подвійну ціль укладання християнського подружжя, якою є подружня любов і дітородження. Це дві нероздільні між собою цілі подружнього союзу, умисне розділення яких вважається гріхом. Католицька Церква навчає що в той час, як подружня любов стремить до плідності, дітородження вимагає подружньої любові. Не можна назвати статеве єднання ознакою подружньої любові, якщо воно зводиться лише до сексуального задоволення. Подружній статевий акт, ціллю якого є умисне перешкодження зачаттю дитини, вважається Католицькою Церквою беззмістовним та гріховним.

Основною ціллю подружжя, згідно із вченням Православної Церкви, є Богоспількування. Властивим для подружжя способом спілкування з Богом Православна Церква називає подружню любов, яка єднає чоловіка і жінку подружніми узами у святому таїнстві Вінчання, і завдяки якій спілкування подружжя з Богом відбувається не лише в земному житті, але й відбуватиметься у вічному. Шлюб за висловом Джона Мейендорфа, повертає людину до її первісної мети, яка полягає у Богоспількуванні. Саме тому Церква наголошує на важливості і значенні подружньої любові в житті подругів. Називаючи Богоспількування основою подружнього союзу, Православна Церква водночас вказує на те, що подружжя це не лише природний, але й благодатний стан. Однак, щоб його досягнути, каже Стенлі Гаракас, шлюб повинен бути у Христі.

Народження в подружжі дитини не розглядається Православними Церквами (за винятком Російської Православної Церкви) як ціль подружжя. Натомість загальна позиція православ'я полягає у тому, що подружній союз не є засобом дітородження, а засобом спілкування з Богом, яке відбувається через подружню любов. Тож дітородження згідно з православним вченням про шлюб та сім'ю є плодом подружньої любові а не його ціллю. Водночас як зазначає Православна Церква не може бути справжнього християнського подружжя, яке б не хотіло мати дитину, адже здатність до народження це не лише функціональність статевої системи людини, але й її покликання.

У прийнятті рішень, що стосуються морального життя вірних, Католицька Церква керується ригористичним принципом, який передовсім базується на учительському уряді та авторитеті Церкви. Ригористичний підхід характеризується стійкістю та неухильністю від офіційного вчення і апелює до беззастережного послуху Церкві зі сторони вірних.

Метою ригористичного принципу в Католицизмі є сформувані в людині свідомість і відповідальність за вчинення власних гріхів. Ціль, з якою Католицька Церква використовує ригоризм у підході до вирішення моральних питань, полягає у сотеріологічному аспекті, таким чином Церква дбає про спасіння вірних. Саме з огляду на сотеріологічну основу ригористичний підхід з позиції Католицької Церкви є виправданим.

Незважаючи на виправдану ціль ригористичного принципу в католицизмі, непохитність, з якою підходить Католицька Церква до вирішення моральних питань, які стосуються вживання контрацепції, змушує вірних відходити від Церкви як інституції, через неспроможність дотриматися поставлених перед ними умов. Тож залишається відкритим питання, наскільки шлях, яким досягається основна ціль ригоризму у католицизмі, є добрим, якщо вірні Католицької Церкви не мають іншого виходу, як шукати спасіння поза нею.

Православна Церква у вирішенні моральних питань керується принципом ікономічного підходу, в основі якого, лежить виrozumіння, милосердя та поблажливість. Ціль ікономічного принципу Православної Церкви, як і ціль

ригористичного підходу Католицької Церкви, полягає у пошуках шляхів осягнення спасіння вірними. Ікономічний принцип має на меті підтримувати стосунки людини з Богом, шляхом аплікування конкретних життєвих обставин до церковних норм чи канонів. Суть ікономії в православ'ї полягає передовсім в індивідуальному підході до кожного окремого випадку, з яким зустрічається Церква. Тож ікономія завжди є доцільністю а не довільністю Церкви. Водночас ікономічний підхід не може суперечити догматичному вченню Церкви, рівно ж, як не може бути застосований до всіх моральних питань, а лише до тих, які окреслені як такі, які можуть підлягати принципу ікономії.

Поза тим Православна Церква часто зустрічається з небезпекою зловживання та маніпуляцій у статевій сфері, яку відкриває для подружжя ікономічний підхід. Залишаючи рішення щодо вживання контрацепції за супругами або їхнім духівником, Православна Церква сама того не бажаючи, підштовхує подружжя до втрати його основної цілі, якою є Богоспількування.

Офіційне вчення Католицької Церкви щодо методів штучного регулювання плідності в подружжі, базується передовсім на природному законі святого Августина. На основі його вчення про подружжя, моральне богослов'я в Католицькій Церкві розглядається через призму первородного гріха, вплив якого проявляється на викривленій гріхом статевої людини.

Католицька Церква навчає, що кінцевою ціллю подружнього статевого акту є і має залишатися дітородження. В противному випадку статевий акт який би умисно був позбавлений дітородження суперечитиме природному закону. Оскільки однією із двох основних цілей статевого акту, (поруч із подружньою любов'ю) Католицька Церква називає дітородження, стає очевидним що між статевим актом та самим зачаттям дитини існує природний та нерозривний зв'язок який не нікому дозволено переривати. Папа Павло VI в енцикліці «Людське життя» називає «гріховною як ціль чи засіб дію, яка була б умисно спрямована на запобігання вагітності чи дітородження». Контрацепція є офіційно забороненою Католицькою Церквою саме з огляду на те, що її вживання суперечить цілі подружнього союзу, якою окрім подружньої любові,

є дітородження. Не даючи статевому акту досягти зачаття, методи штучного регулювання плідності призводить до розподілу двох не роздільних між собою цілей подружнього союзу – любові і дітородження. Поза тим вживання в подружжі контрацепції сприяє інструменталізації осіб, що чинить подругів об'єктом задоволення одне для одного, а не виявляє осіб, які покликані вповні взаємно дарувати себе.

Єдиним офіційно дозволеним методом регулювання плідності в подружжі, Католицька Церква називає природний цикл не плідних днів жінки. Проте природний метод в жодному разі не може розглядатися подружжям довільно, тобто беручи до уваги лише власне не бажання народжувати дітей. В такому випадку дії подругів будуть спрямовані на розділення єднавчої та дітородної цілі подружнього союзу, а відтак вважатимуться Католицькою Церквою гріхом.

Католицька Церква лише тоді дозволяє подружжю використовувати вирахування неплідних днів, коли для цього існують достатньо вагомі та обґрунтовані медичні чи економічні причини. Таким чином будь - які штучні маніпуляції чи зловживання в репродуктивній ділянці подружнього життя, суперечитимуть природному закону і будуть неприйнятними для Католицької Церкви.

До першої половини ХХ ст., - весь без винятку християнський світ вважав контрацепцію гріхом. Грецька Православна Церква ще у 1937 році на архиєрейському Соборі офіційно заборонила серед своїх вірних вживання будь – яких штучних методів регулювання плідності. Проте вже зі середини ХХст., коли контрацепція набирає широкої популярності у світі, Православними Церквами розвивається принцип ікономії щодо питання регулювання плідності. Принцип ікономії регулює регулює моральне життя вірних, зокрема тих, які з огляду на певні обставини свого подружнього чи сімейного життя, а також з огляду на духовну незрілість та недосконалість, вдаються до вживання контрацепції. Таким чином суттю ікономії вправослав'ї є передовсім індивідуальний підхід.

Рішення подружжя вживати, чи не вживати контрацепцію, є насамперед питанням їхнього власного сумління, так зокрема вважає Вселенський патріарх Вартоломій I. Проте таке рішення, на його думку, слід приймати за участю доброго духівника та компетентного медика. Цієї ж позиції притримуються такі відомі православні богослови як Каліст Уер, Джон Мейендорф, Стенлі Гаракас, Йоан Брек, Антоній (Сурожський) та інші.

Про те, що вживання контрацепції подружжям є передовсім актом їхнього власного сумління, а також що розгляд питань статевої етики в подружжі потребує участі духівника, зазначено в синодальному документі про шлюб та сім'ю Православної Церкви в Америці, а також в «Основах соціальної концепції» Російської Православної Церкви.

Щоб не зматеріалізувати людську сексуальність шляхом надання надмірної і часто непотрібної уваги питанню контрацепції, православ'я зосереджується на самій людині дивлячись на неї через призму гріхопадіння. Саме такий погляд лежить в основі ікономічного підходу, яким керуються Православні Церкви. Відтак не гріхом, а наслідком гріха означає контрацепцію Православна Церква. Як стверджує Вільям (Василь) Зіон, відомий американський православний мораліст, на шляху до зрілості а відтак і святості, вживання в подружжі контрацепції з огляду на людську недосконалість є незворотньою необхідністю. Православ'я дозволяє використання методів штучного регулювання плідності в подружжі лише тому, що неміч людини не є її перешкодою до святості.

Принципу ікономії в православ'ї жодним чином не може підлягати вживання абортівних методів контрацепції. Не можна морально виправдовувати умисно вчинений акт вбивства ненародженої дитини. Тож ікономія згідно із вченням Православної Церкви про шлюб та сім'ю не поширюється на абортівну контрацепцію, ціллю якої є пряме вбивство ненародженої дитини. Натомість не абортівна контрацепція є прийнятною Православними Церквами передовсім у випадках, коли заради того, щоб

осягнути правдиву ціль подружжя, якою в православ'ї є Богоспількування, буде доречніше не дотриматися норми щодо заборони регулювати плідність.

Як в ригоризмі Католицької Церкви, так і в ікономії Православної, існують сильні і слабкі сторони. В той час, як в католицизмі наука Церкви щодо вживання контрацепції є цілком окресленою і зрозумілою, в православ'ї навпаки – індивідуальний підхід чинить позицію Церкви не завжди зрозумілою для її вірних. Слабкою стороною ригористичного підходу однак є «замкнутість під гріхом», як це окреслив апостол Павло (див. Рим 7, 7-13), тоді як пастирська ікономія дозволяє уникнути цього, хоч у свою чергу відкриває дорогу до зловживань.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

Документи Католицької Церкви

1. Догматична конституція про Церкву *Lumen Gentium* [«Світло народів»] (21 листопада 1964) // *Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації, репринтне видання, Львів: Свічадо 1996.*
2. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et spes* [«РАДІСТЬ І НАДІЯ»] (7 грудня 1965) // *Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації, репринтне видання, Львів: Свічадо 1996.*
3. ІВАН ПАВЛО II, Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [«Сімейна спільнота»], (2 листопада 1981) // *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI, Колесо 2018.*
4. ІВАН ПАВЛО II, *Gratissimam sane* [«Лист до сімей»], 8. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI, Колесо 2018.*
5. *Катехизм Католицької Церкви, Жовква: Місіонер 2002.*
6. ПАПСЬКА РАДА У СПРАВАХ СІМ'Ї, *Хартія прав сім'ї, // Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI, Колесо 2018.*
7. ПАВЛО VI, Енцикліка *Humanae Vitae* [«Про належний порядок передавання людського життя»], (25 липня 1968) // *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI, Колесо 2018.*
8. ПІЙ XI, Енцикліка *Casti connubii* [«Непорочне подружжя»], (31 грудня 1930) // *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI, Колесо 2018.*

9. СВЯЩЕННА КОНГРЕГАЦІЯ У СПРАВАХ ДОКТРИНИ ВІРИ, Інструкція *Donum vitae* [«Дар життя»], (22 лютого 1987) // *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від Лева XIII до Венедикта XVI*, Колесо 2018.

Документи Православних Церков

1. «What is on the agenda for the Holy and Great Council?» // сайт: *Holy and Great Council of the Orthodox Church*, <https://www.orthodoxcouncil.org/decisions> (дата звернення: 12 березня 2018).
2. «Synodal Affirmations on Marriage, Family, Sexuality, and the Sanctity of Life» // сайт: *Orthodox Church in America*, <https://oca.org/holy-synod/statements/holy-synod/synodal-affirmations-on-marriage-family-sexuality-and-the-sanctity-of-life#Marriage.htm> (дата звернення: 25 березня 2018).
3. «Основы Социальной концепции РПЦ» // сайт: *Руская Православная Церковь*, <https://mospat.ru/ru/documents/social-concepts/xii/> (дата звернення: 20 липня 2018).

Допоміжна література

1. АЛФЕЕВ И., *Таинство веры*, Москва: Клион 1996.
2. БРЕК Й., *Священный дар жизни*, Москва: Паломник 2004.
3. БОГОСЛОВ Г., *Собрание творений в 2-х томах*, том I, Москва: Сибирская благовонница 2010.
4. ВАСИЛІЙ ВЕЛИКИЙ, *Творіння*, том II, Київ: вид. відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату 2010.
5. ВОЙТИЛА К., *Любов і відповідальність*, Львів: Інститут родини УКУ 2009.
6. МЕЙЕНДОРФ Й., *Брак в Православии*, Москва. Изд. «Путь» 1995.

7. МЕЙЕНДОРФ Й., *Византийское богословие. Исторические тенденции и доктринальные темы*, пер. с англ. В. Марутик, Мн. Изд. Лучи Софии, 2001.
8. МЕЙЕНДОРФ Й., *Живое предание. Свидетельство Православия в современном мире*, Москва: Паломник 2004.
9. РАЦІНГЕР Й., *Цінності в часі перемін*, Львів, Місіонер 2006.
10. РАУШ Т., *Католичество в третьем тысячелетии*, изд. Библейско-богословский Иститут св. Апостола Андрея Москва 2007.
11. СУРОЖСКИЙ А., *Труды*, Москва: Практика 2002.
12. УЕР К., *Православна Церква*, Київ: видавництво «Дух і літера» 2009.
13. *Хрестоматия по сравнительному богословию: Учеб. пособие*, Подворье Свято-Троицкой Сергиевой Лавры 2005.
14. CONIARIS A., *Introducing The Orthodox Church Its Faith and life*, Light and Life Pub., 2007.
15. MEYENDORFF J., *Marriage an Orthodox perspective*, New York 2000.
16. PETRA B., *La contraccezione nella tradixione ortodossa*, Edizioni dehoniane bologna:Tipografia Giammarioli, Frascai (RM) 2009.
17. STANLEY H. S., *The Orthodox Church: 455 questions and answers*, Minnesota: Light&Life Publishing Company 1987.

Інтернет-джерела

1. ВЕСТНИК РУССКОГО ЗАПАДНО – ЕВРОПЕЙСКОГО ПАТРИАРШЕГО ЭКЗАРХАТА №1, «Соблазны церковного сознания» сайт: https://azbyka.ru/otechnik/Vladimir_Losskij/soblazny-tserkovnogo-soznaniya/
2. BENEDETTO XVI, «Il Papa control a contraccezione "Ma molti fedeli non ci seguono» // сайт: *La Repubblica*, <http://www.repubblica.it/2008/10/sezioni/esteri/benedetto-xvi-25/benedetto-xvi-25/benedetto-xvi-25.html> (дата звернення: 10 вересня 2018).

3. «Икономия» // сайт: *Православная энциклопедия*, http://www.pravenc.ru/text/389060.html#part_7.html (дата звертання: 15 липня 2018).
4. М. КРОКОШ, «Догматичні різниці між Православ'ям і Католицизмом. Стаття друга: Чистилище і митарства» // сайт: *Релігія в Україні* (29 лютого 2012), <https://www.religion.in.ua/main/bogoslovya/15116-dogmaticchni-riznicimizh-pravoslavnyam-i-katolicizmom-stattya-druga-chistilishhe-i-mitarstva.html> (дата звернення: 15 липня 2018).
5. М. ЯРЕМА, «Православна біоетика не пропонує абсолютної відповіді», 18 березня 2016 // сайт: *Український Католицький Університет*, <https://ucu.edu.ua/news/pravoslavna-bioetyka-ne-proponuye-absolyutnoyi-vidpovid-doktor-bioetyku-mariya-yarema/> (дата звертання: 25 липня 2018).
6. ПАПА ФРАНЦИСК, Послесинодальное Апостольское обращение *Amoris Laetitia* [«О любви в семье»], (18 березня 2016) [PDF] ,122 // сайт: *Катмос*, http://cathmos.ru/files/docs/papal_documents/Amoris_Laetitia_OK.pdf (дата звертання: 15 вересня 2018).
7. P. REARDON, «Not just Catholics: Orthodox priest explains why all Christians once rejected birth control» // сайт: *Life Style*, липень 2016, <https://www.lifesitenews.com/pulse/not-just-catholics-orthodox-priest-explains-why-all-christians-once-rejecte> (дата звернення: 17 липня 2018).
8. «Правила Святого Вселенського Шестого Собора, Константинопольського» // сайт: *Библиотека Якова Кротова*, <http://krotov.info/acts/canons/0691cano.html> (дата звернення: 17 липня 2018).